

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA XXVI

(Ayrıbasım / Offprint)

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXVI

© 2018 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 18698

OLBA dergisi;

ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST

ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.

Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Dr. Öğr. Üyesi Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Son Söz Gazete Matbaa Yay. Kırt. Ltd. Şti.

İvedik OSB. 1341. Cadde No. 56 Yenimahalle/ANKARA

Tel: +90 312 394 57 71 • Sertifika No: 18698

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXVI

MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXVI

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2018

İçindekiler / Contents

Işıl Demirtaş <i>Güvercinkayası “Coba” Tipi Tarazlı Kâseleri</i> (“Coba” Type Scraped Bowls at Güvercinkayası)	1
Mahmut Bilge Baştürk - Meltem Doğan-Alparslan <i>A New Hieroglyphic Seal from Şarhöyük</i> (Şarhöyük’te Bulunan Yeni Bir Hiyeroglifli Mühür)	31
Kurtuluş Kıymet <i>Salat Tepe Ritüellerine İlişkin Bulguların Hitit-Hurri Metinleri ile Karşılaştırılması</i> (Comparison of Salat Tepe Ritual Contexts with Hittite-Hurrian Ritual Texts)	41
Ayşe F. Erol– Ertaç Yıldırım <i>Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası Kazısı Bronz Buluntuları</i> (Bronze Finds from Ordu/Fatsa Cıngirt Kayası Excavations)	97
Mehmet Gürbüzler <i>Late Roman Pottery From a Building in Klazomenai</i> (Klazomenai’de Bir Yapıdan Ele Geçen Geç Roma Seramikleri)	135
Emre Okan - Cenker Atıla - Ali Akın Akyol <i>The Greco-Italic Amphorae Found on Maltepe Tumulus in Phocaea</i> (Phokaia Maltepe Tümülüsünde Bulunan Greko-İtalik Amphoralar)	177
Polat Ulusoy <i>Klazomenai Asty’sünde Bulunmuş Arkaik Dönem Yapı ve Anıtlara Ait Parçalar ve Kutsal Alanların İncelenmesi</i> (Research on Fragments of Archaic Period Structure and Monument Found at Asty of Klazomenai and Sanctuaries)	215
Rahşan Tamsü-Polat <i>Yazılıkaya/Midas Vadisi Akpara Kale Mezarları</i> (Yazilikaya/Midas Valley Akpara Kale Tombs)	261
Aytekin Erdoğan - Sabri Arıcı <i>Tripolis’de Bulunmuş Çocuk Dionysos Heykeli</i> (Die Statue des Kind Dionysos aus Tripolis)	285

S. Yücel Şenyurt - Serra Durugönül <i>Kurul (Ordu) Kalesi'nde Bir Kybele Heykeli</i> <i>(A Cybele Statue in the Fortress of Kurul (Ordu))</i>	305
Ayşe Aydın <i>Ödemiş Müzesi'ndeki Lahit</i> <i>(A Sarcophagus in the Museum of Ödemiş)</i>	345
Selda Yeni - Fatma Avcu - N. Eda Akyürek Şahin <i>Mysia Bölgesi'nden Beş Yeni Mezar Epigramı</i> <i>(Five New Grave Epigrams from Mysia)</i>	369
Hüseyin Uzunoglu <i>On the Use of "ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΕΙΝ" in Building Inscriptions</i> <i>(Yapı Yazıtlarında κατασκευάζειν Fiilinin Kullanımı Üzerine)</i>	387
M. Ertan Yıldız <i>Tlos'tan İki Yeni Mezar Yazıtı</i> <i>(Zwei Neue Inschriften aus Tlos)</i>	405
Yadigar Doğan - Fatma Avcu <i>Nallıhan ve Çevresinden Yeni Yazıtlar II</i> <i>(New Inscriptions From Nallıhan and its Vicinity II)</i>	415

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. 1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a. Metin içinde her cümlelin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).
 - d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa

soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inscripfen aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin

mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi gerekmektedir. Adobe illu-
rator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir.
Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrelemiyorsa
pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler
kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
 - * If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without

space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographies, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used

in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

GÜVERCİNKAYASI “COBA” TİPİ TARAZLI KÂSELERİ

Işıl DEMİRTAŞ*

ABSTRACT

“Coba” Type Scraped Bowls at Güvercinkayası

Güvercinkayası is a central Anatolian hilltop settlement dated to the Middle and Late Chalcolithic periods. The relatively well-preserved level I and level II of the settlement are dated to the Middle Chalcolithic Period (cal. 5200-4820 BC). Mud brick architectural remains, small finds and pottery of the level III indicate the beginning of a new period, which brought a foreign “influence” to the site. “Coba” type scraped bowls, which are discussed here, are studied extensively as a part of PhD thesis titled “Güvercinkayası settlement in the context of the Ubaid cultural expansion: The Interaction of Güvercinkayası and the Ubaid”. The PhD thesis is based on the architectural remains, pottery, small finds and pot burials of Güvercinkayası level III. Scraped vessels of Güvercinkayası include tray, plate, bowl, deep bowl, pot and pithos vessels. Diversity of these shapes distinct Güvercinkayası from most of the contemporary sites. The Coba-type scraped bowl, which is one of the most distinctive indicators of the Post-Ubaid period, is the second most common group of Güvercinkayası level III pottery. Tournette (slow wheel) made Coba-type bowls were produced in three different standardized types. Similar types are to be observed from the Late-Ubaid period through the Post-Ubaid until the beginning of the LC 2 phase. Similarities and intensive connections between Güvercinkayası and contemporary sites at the end of the Ubaid period and post-Ubaid (LC 1) period clearly indicate that prevailing perceptions and new practices observed on Coba type bowls reached central Anatolia.

Keywords: Central Anatolia, Güvercinkayası, Coba Bowls, Scraping, Ubaid Interaction Sphere, Late /Post Ubaid Period.

ÖZ

Orta Anadolu’da yer alan Güvercinkayası Orta ve Geç Kalkolitik dönemlere tarihlenen bir kaya üstü yerleşmedir. Görece daha iyi korunmuş I ve II. Tabakalar, Orta Kalkolitik döneme tarihlenir (yaklaşık MÖ 5200-4820). Güvercinkayası III. tabakasıysa

* Dr. Işıl DEMİRTAŞ, Kadıköy, İstanbul. E-posta: isildemirtas@hotmail.com.

Bu makale, doktora tezi kapsamında çalışılan Güvercinkayası III. tabakası maddi kalıntıları arasındaki tarazlı kapları konu etmektedir (Demirtaş 2017). Prof. Dr. Sevil Gülçür’a konuyla ilgili malzemeyi çalışmama izin verdiği Doç. Dr. Rana Özbal ve Dr. Pınar Çaylı’ya okuma ve yönlendirmeleri için çok teşekkür ederim. Özetin İngilizce çevirisini Yard. Doç Dr. Yalçın Kamış tarafından yapılmıştır. Kendisine çok teşekkür ederim.

gerek kerpiç mimari anlayışıyla, gerekse çanak çömlek ve küçük buluntularının niteliğiyle yeni bir dönemi ve bölge dışından yerleşmeye uzanan yabancı bir “etkiyi” açığa çıkarır. Bu makalede, Güvercinkayası yerleşmesinin III. tabakasına ait mimari, çanak çömlek, küçük buluntular ve çömlek mezarları üzerine yapılan araştırmaların sonucunda hazırlanan “Obeyd Kültür Yayılımı Çerçevesinde Güvercinkayası Yerleşmesi: Güvercinkayası- Obeyd Etkileşimi” başlıklı doktora tez çalışması kapsamında değerlendirilen “Coba” tipi tarazlı kaplar konu edilmiştir. Çağdaş pek çok yerleşmeden farklı olarak, Güvercinkayası tarazlı kapları; tepsi, tabak, kâse, çanak, çömlek ve küp biçimlerinden oluşan geniş bir çeşitlemeye sahiptir. Post Obeyd sürecinin en önemli ayrıçlarından biri olan Coba tipi tarazlı kaplar, Güvercinkayası çanak çömlek repertuarı içinde yoğunluk bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Coba tipi olarak anılan turnet yapımı (yavaş dönen çark) kâseler, standart ölçülere sahip, üç farklı boyut ve tipte üretilmiştir. Benzer biçimler, Geç Obeyd döneminden itibaren Post Obeyd süreci içinde LC 2 evresi başlarına kadar izlenmektedir. Güvercinkayası ile çağdaş yerleşmeler arasında gözlenen yakın ilişkiler, kurulan benzerlikler, Geç Obeyd sonu- Post Obeyd sürecinde (LC 1) hâkim olan anlayışın ve Coba tipi kaplar bağlamında ele alınan yeni davranış modellerinin, Orta Anadolu’ya kadar uzandığının açık kanıtıdır.

Anahtar Kelimeler: Orta Anadolu, Güvercinkayası, Coba Kâseleri, Tarazlama, Obeyd Etkileşim Alanı, Geç /Post Obeyd Dönemi.

Giriş

Tarih öncesi dönemler için önemli hammaddeler arasında sayabileceğimiz andezit, bazalt, obsidiyen, ponza ve hattâ değişik türden maden yatakları bakımından da zengin Volkanik Kapadokya Bölgesi’ndeki Güvercinkayası yerleşimi, eski/antik ulaşım yollarının merkezinde konumlanmıştır¹. Tuz Gölü havzasına yakınlık ve Melendiz Su boyunca uzanan alüvyonlu, tarıma elverişli alanlar da kuşkusuz yeni bir yerleşme kurmak için önemli etkenlerdir. Güvercinkayası, Aksaray İli’ne bağlı Çatalı Köyü’nün 1 km batısında, günümüzde Mamasun Barajı göl alanı içinde kalmış bir kaya üstü yerleşimidir.

“Aksaray, Nevşehir ve Niğde İlleri Yüzey Araştırmaları” sırasında 1994 yılında saptanan Güvercinkayası yerleşiminde 1996 yılı itibarıyla başlayan kazı çalışmalarıyla ahşap dikme yuvalarla temsil edilen bir ön evre ve üç ana tabaka ortaya çıkarılmıştır². Aşağıdan yukarıya doğru Orta Kalkolitik Dönem’i yansıtan I. ve II. tabakalar, yaklaşık MÖ 5200-4820 yıllarına tarihlenmektedir³. I. tabaka; yer yer korunagelmış taş mimari yapıların temel sıralarının yanı sıra ocak ve fırın kalıntularından oluşmaktadır. II. tabaka farklı yenileme evreleriyle sağlam kalmış düzenli bir taş mimariye sahiptir. Bu tabakada aşağı ve yukarı yerleşme şeklinde ikiye bölünen yerleşmede, yapı adaları halinde bitişik düzene sahip ortak duvarın kullanıldığı, standarta yakın ölçülerde, tek

1 Cauvin – Balkan Atlı 1996, 250-251; Esin 1998.

2 Gülçur 1999, 111.

3 Gülçur 2012, 213; Gülçur – Kiper 2004, 428, çiz. 1.

mekânlı ve dikdörtgen konutlar tespit edilmiştir⁴ (fig. 1). II. tabakanın son evresinde, yukarı yerleşme yapılarının bir bölümü şiddetli bir yangın geçirmiş ve yangından sonra da yaşantı, zirve düzlüğünde kısıtlı alanlarda sürdürülmüştür. Yerleşmede yangın sonrası evre itibarıyla özellikle mimari ve çanak çömlekte gözlemlendiği üzere, Orta Kalkolitik Dönem Güvercinkayası geleneğine yabancı unsurlar ortaya çıkmıştır⁵.

II. tabakanın yıkıntılarını altlık olarak kullanan III. tabaka, yeni bir yapılaşma anlayışının ve malzeme türünün varlığını gösteren, kerpiç tuğla mimariyle temsil edilir⁶. Mamasun Barajı göl alanı içinde bulunan yerleşmede su erozyonu nedeniyle oluşan tahribat, kendini en çok aşağı yerleşmenin (doğu ve kuzey üst terasları boyunca) III. tabakasına ait maddi kalıntılarda göstermektedir. Su erozyonuna bağlı olarak III. tabakaya ait buluntu gruplarının büyük bir kısmı, ikincil dolgularda bulunmuştur. Kerpiç tuğla mimariye ait birincil dolgular, yerleşmenin su erozyonundan korunan yukarı kesiminde, sınırlı bir alanda açığa çıkarılmıştır. Yukarı yerleşmede bulunan kerpiç tuğladan örülmüş geniş bir teras yapısı, III. tabaka mimarisine ait saptanan ilk unsurdur⁷ (fig. 1). Bunu diğer yapılardan bağımsız, açık alanlarda inşa edilmiş, silo ve fırın benzeri mimari öğeler izlemektedir. Kuzey yamaçtayşa aşağı yerleşmenin II. tabakasının yıkıntıları üzerinde, Obeyd kültürünün üç kanatlı yapı sistemini hatırlatan yine kerpiç tuğladan bir yapı saptanmıştır. Buluntuların işaret ettiği üzere III. tabaka, Son Kalkolitik Dönem’in başlarına, Kuzey Mezopotamya kronolojisine göre Geç Obeyd sonu- Post Obeyd sürecinin başlarına (LC 1) tarihlenir⁸.

Bu yazıda ele alınan III. tabaka buluntularından “Coba” tipi tarazlı kaplar, yaygın olarak görüldüğü Post Obeyd sürecinin en önemli ayrıçlarından biridir. Çağdaşı pek çok yerleşmeden farklı olarak, Güvercinkayası III. tabaka çanak çömleğinde tarazlı kapların, tepsisi, tabak, kâse, çanak, çömlek ve küp biçimlerinden oluşan geniş bir çeşitlenmesi bulunmaktadır. Orta Anadolu Bölgesi’nde tarazlama tekniğinin, erken dönemlerden itibaren bilindiği ve uygulandığı, Can Hasan ve Gelveri yerleşmelerinin çanak çömleğiyle anlaşılmıştır⁹. Buna rağmen tarazlama işlemi asıl yaygınlığını ve önemini, Geç Obeyd dönemi sonu itibarıyla, yemek yemeye (sulu yemek?) elverişli, standart (belli boyutlarda ve çok sayıda üretilen), belli tarz biçimler üzerinde uygulanmasıyla kazanır. Bölgesel yayılımla beliren biçimsel farklılaşmalar bir yana, etkileşim alanının genişliği, “Coba” tipi tarazlı kapların, Geç Obeyd sonunda kendini göstermeye başlayan ortak bir anlayış doğrultusunda, benzer bir davranış biçimi için üretilen ürünler olduğu görüşlerini güçlendirmektedir. Aşağıda, Güvercinkayası’nın tarazlı kapları içinde en geniş grubu oluşturan “Coba” tipi tarazlı kâseleri tanımlanmaktadır. Bununla

4 Gülçur 2004, 143; Gülçur 2012, 218 vd.

5 Gülçur 2000, 377-378.

6 Demirtaş 2015, 21-37; Gülçur 2012, 220.

7 Gülçur – Endoğru 2001, 50.

8 Tarazlı seri üretim kapların ortaya çıktığı Geç Obeyd dönemi, Obeyd 4 evresinin sonlarını ve bu tarz kapların yaygın olarak görüldüğü Post Obeyd başlarıysa (LC 1) Son Kalkolitik dönemin ilk evresini kapsamaktadır. LC 1 (Son Obeyd/“Final Ubaid”)– MÖ. 4400-4200, LC 2- MÖ 4200-4000 dolayları için bk. Rothman 2001, Tab. 1; LC

9 French 2005, 21, Fig. 87. 2-6; Fig. 165-167; Özbudak 2010, 51, 71.

birlikte konuya ilişkin yürütülen tartışmalarla “Coba” tipi tarazlı kâselerin geniş benzerlik alanı içindeki yeri ve kapsamı anlaşılmaya çalışılmaktadır.

“Coba” Tipi Tarazlı Kâseler

Tarazlama, kap henüz tam kurumadan, fırınlanma öncesinde yapılan bir işlemdir. Kabin içi özenle sıvazlanırken, üretim fazlası hamuru almak için sert bir cisimle sıyrılan dış çeperde düzenli veya düzensiz çiziklerle tarazlı bir görünüm oluşur. Tarazlı yüzü bu kaplar, arkeoloji literatüründe özellikle belli bir kâse biçimiyle birlikte tanınmış ve farklı isimlerle anılmıştır. Tarazlı kâseler için buluntu yeriyle bağdaştırılarak kullanılan en yaygın isim “Coba” kâseleridir¹⁰. “Süpürge izli”, “flint scraped¹¹”, “grass wiped¹²”, “straw wiped¹³”, “scored¹⁴” ise kabin dış yüzeyinde bazen ağız altından itibaren gövdenin, bazen sadece karın altının, bazen de gövdenin dibe yakın kısmının çiziklerle kaplı görünümü için kullanılan diğer terimlerdir. MÖ. 5. Binyılın ikinci yarısından itibaren (Geç Obeyd sonu) özellikle belirli tipteki tarazlı kâseler, Kuzey Mezopotamya (Güneydoğu Anadolu, Suriye, Kuzey Irak), Doğu Anadolu, Kilikya ve Orta Anadolu’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada yayılım göstermektedir¹⁵. Tarazlı kâselere, Kuzey Mezopotamya’nın Irak kesiminde Post Obeyd sürecinde (LC 2) sadece Grai Resh (fig. 7e) ve Tell Arpaçiyah (fig. 7f) yerleşmelerinde rastlanmıştır¹⁶. Orta Mezopotamya’da Geç Obeyd dünyası içinde oldukça erken tarihlerde sadece Tell Uqair yerleşmesinde karşılaşılmıştır¹⁷ (fig. 7a). Güney Mezopotamya’da ise tarazlı kapların şimdilik kaydıyla tanınmadığı anlaşılır.

Çeşitli isimlerle anılan, birbirine yakın biçimlerde farklı veya benzer hamur ve yapım özellikleri gösteren kaba, tarazlı, el, kalıp veya çoğunlukla turnet yapımı bu mallar, ayrıca seri üretimin en önemli ve ilk göstergeleri olarak da literatürde yer almıştır¹⁸. Buldukları hemen her yerleşmede sayısal yoğunluklarıyla seri üretim ürünü oldukları ileri sürülen “Coba” tipi tarazlı kaplar, bu nicelikleriyle de çoğu zaman doğrudan uzmanlaşmayla ilişkilendirilmektedir.

Üretim ve uzmanlaşma konusunda C. L. Costin¹⁹, ekonomik sistemleri meydana getiren üretim, dağıtım ve tüketim üçgeninde “hammadenin kullanılabilir nesnelere dönüştürülmesi” olarak tanımladığı üretim ile uzmanlaşmanın birbirinden farklı

10 du Plat Taylor – Waechter 1950, 94-95; Brown 1967, 132.

11 Akkermans 1988a, 193-194; Garstang 1953, 174; Lloyd – Safar 1943, 153; Perkins 1957, 82.

12 Burney 1958, 159.

13 Mellink 1956, 81.

14 French 2005, 28.

15 Trufelli 1997, 8-9, Fig. 1.

16 Oates 2012, 480; Mallowan – Cruikshank Rose 1935, 71.

17 Lloyd – Safar 1943, Pl. XVII. 7, XXIIa. 4. Lloyd ve Safar (1943), Obeyd evresine ait A evi dolgulardan çok miktarda deniz kabuğu elde edildiğini kaydetmiştir. Söz konusu evle ilişkilendirilen deniz kabuklarından kal. MÖ 4927 (MASCA) tarihi elde edilmiştir. Bk. Lawn 1973, 372.

18 Mellaart 1981, 153-154.

19 Costin 1991, 3.

olduğunu belirtir, uzmanlaşmayı üretimin organizasyonu olarak tanımlar. Evsel üretimden, bireysel seri üretim, evsel seri üretim, atölye üretimleri ve endüstrileşen geniş ölçekli üretime doğru uzanan organizasyon çeşitliliğinin tanımlanması için; üretimin idaresi (evsel, girişim unsuru, elit kontrollü v.d.), pazar genişliği (yerel, bölgesel, bölgeler arası), iş gücü ölçütü ve harcanan zaman (yarım veya tam zamanlı) parametreleri kullanılmaktadır²⁰. Buna göre üretilen nesnelere yansıma ve uzmanlaşmanın anlaşılması için; standartlaşma, verimlilik, beceri veya bölgesel yaygınlık parametreleri en yaygın başvuru ölçekleri olmalıdır²¹. Ayrıca kaplar üzerinde yer alan çömlekçi işaretlerinin, yapım yerleri olan çömlekçi veya evsel atölyeleri simgelediği de varsayılarak, uzmanlaşmanın dolaylı kanıtları arasında sıralanmaktadır.

“Coba” tipi tarazlı kâseler; ilk seri üretim ürünü, yalın-bezezsiz, turnet yapımı oluşları, buluntu yoğunluklarına göre yarım veya tam zamanlı? iş gücü etkinlikleri ve geniş bir bölgede dağılım göstermeleriyle yukarıda sıralanan standartlaşma, verimlilik, beceri ve bölgesel yayılım ölçütlerini karşılayarak, uzmanlaşmanın kanıtları arasında gösterilmektedir²². Bu nedenle de özellikle kapların kullanım amaçları da tartışılarda geniş bir yer bulur; iş gücü karşılığında yiyecek dağıtımında kullanıldığı düşünülür²³ ve bu anlamda sosyal yapılanmanın da bir göstergesi olarak büyük önem atfedilir²⁴.

Başta belirtildiği üzere Kuzey Mezopotamya’da Post Obeyd sürecinin ayırt edici bir ögesi olması bakımından da “Coba” tipi tarazlı kaplar önem taşımaktadır (fig. 2). LC 2 başlarında (yaklaşık MÖ 4200 dolayları) ortaya çıkan saman yüzü “wide flower pots²⁵” seri üretim ürünü kaplarının, “Coba” tipi olarak adlandırılması terminolojide karışıklığa neden olmuştur. Yüzeyleri kaba görünümlü fakat tarazsız bu kaplar, LC 2’de özellikle Fırat Nehri’nin doğusunda yaygınlık göstermektedir²⁶. Aynı zamanda seri üretim ürünlerin ve “Coba” tipi tarazlı kâselerle birlikte ele alınan, “porşiyonla yiyecek/tayın dağıtımı”, ortak davranış biçiminin de devamı niteliğindedir²⁷. Araştırmacıların “Coba” tipi kapları da inceledikleri çalışmalarda, wide flower pots biçimini tarazlı kâselerle birlikte ele almaları, alt tipleri ortaya çıkarmıştır²⁸ (fig. 2B).

M. S. Rothman, “gerçek” Coba tipi kapları, Hammam et Turkman (IVD, fig. 2E) ve Değirmen-tepe örneklerinde (fig. 2F) olduğu üzere, ağız altından itibaren tarazlandırılmış, daha derin kaplar olarak ayırmıştır²⁹. Bununla birlikte F. Trufelli, MÖ 4. binyıl başlarına kadar çeşitleriyle birlikte devamlılık gösteren “Coba” tipi kapların, iki

20 Costin 1991, 8-18.

21 Costin 1991, 33 vd.

22 Frangipane 2002; Kerner 2010; Rova 1996; Trufelli 1994.

23 Frangipane 2002, 167; Helwing 2012, 219.

24 Stein 1994.

25 Düz dışa açılan kenarlı, yayvan veya konik formda, sıg ve düz dipli kaplardır.

26 Baldi 2012b, Fig. 1; Trufelli 1997, Fig. 1.

27 Baldi 2012b, 405.

28 Baldi 2012a; 2012b; Rova 2007; Rothman 2002.

29 Rothman 2002, 55.

belirgin biçimden oluştuğunu ve bunların coğrafi dağılımının da farklılık gösterdiğini vurgulamıştır³⁰. Buna göre Fırat Nehri'nin batısında izlenen hafif dik kenarlı, derin biçimlerde kabin genelde alt kısmı tarazlıdır. Doğu'da (Keban, Habur ve Irak dolaylarında) izlenen biçimlerse; daha geniş ağızlı konik ve geniş düz diplidir³¹.

Bunlar Rothman'nın ölçek kapları olarak da tanımladığı wide flower pots olarak tanınan biçimlerdir³². Benzer bir biçimde J. S. Baldi de, wide flower pots tipi kaplarla birlikte Post Obeyd Dönemi (LC1-LC2) "Coba" tipi seri üretim kaplarını incelediği çalışmasında dört tip Coba tipi seri üretim ürününden bahsetmektedir³³ (fig. 2C). Tarazlı ve tarazsız, biçimsel bakımdan birbirine benzeyen seri üretim kapların ele alındığı çalışmada var olan çok çeşitli yerel çanak çömlek yapım geleneklerinin, Geç Obeyd döneminden itibaren bölgesel ve bölgelerarası etkileşimlerinin arttığı ve bu durumun özellikle LC 2 dönemi wide flower pots tipi seri üretim ürünleriyle belirginleştiği vurgulanmaktadır³⁴.

Orta Anadolu Bölgesi göz önüne alındığında tarazlama tekniğinin erken örnekleri, Can Hasan I (2B ve 2A) ve Gelveri (Erken-Orta Kalkolitik Geçiş Evresi) yerleşmelerinde baskın olarak çömlek ve derin dik kenarlı kâselerde görülmektedir³⁵. Bu erken örneklerin yanı sıra D. French, Can Hasan I- 2B veya 2A evresinde çok sayıda yayvan, sığ ve tarazlı kap türünün "Coba" kâsesi olabileceğini belirtmektedir³⁶ (fig. 6a). Kayseri'de Fraktin Kaya Kabartması yakınında sürdürülen kısa süreli çalışmalarla açığa çıkarılan bir "Prehistorik Ev" ve çanak çömlek buluntuları, T. Özgüç tarafından "Bakır Çağı"nın en alt tabakalarına (Alişar Ia) tarihlenmiştir³⁷. Özgüç, İç Anadolu örneklerine yabancı olduğunu belirttiği "El-Obeyd" tipi bazı boyalı parçaları, Yumuktepe'nin özellikle XIIB katında bulunanlarla benzeştirmiştir³⁸. Bununla birlikte yayınlanan fotoğraftan anlaşıldığı kadarıyla yalın, kaba yapım yemek pişirme kapları³⁹ olarak gösterilen bazı kaplar "Coba" tipi tarazlı kâseleri anımsatmaktadır (fig. 6b).

Güvercinkayası III. tabaka çanak çömleğinde çoğunlukla geniş ağızlı grup içinde; tabak, kâse ve çanaklarda izlenen tarazlama daha az olarak çömlek ve küp türü kaplara da uygulanmıştır (fig. 5). 1996-2015 yılları arasında açığa çıkarılan açık renk hamurlu çanak çömleğin % 20,65'ini tarazlı "Coba" tipi kâseler oluşturmaktadır. Aşağıda, Güvercinkayası'nın tarazlı "Coba tipi kâseleri konu üzerine yapılan tartışmalarla birlikte ele alınmaktadır.

30 Trufelli 1997, 8.

31 Trufelli 1997, 9.

32 Rothman 2009, 23.

33 Baldi 2012b, 397-398, Fig. 2-5.

34 Baldi 2012b, 399, Fig. 1.

35 Bk. dn 11.

36 French 2005, 28-29, Fig. 153.16.

37 Özgüç 1956, 59.

38 Özgüç 1956, 63, Fig. XVIII. a-b.

39 Özgüç 1956, 62, Fig. XVII. a.

Güvercinkayası “Coba” Tipi Tarazlı Kâseleri: Yapım Tekniği, Mal Grubu Özellikleri ve Biçimsel Sınıflaması

Güvercinkayası III. tabakası çanak çömleğinde sayısal yoğunlukları (488 adet) ve standart ölçüleriyle dikkati çeken, tarazlı, turnet yapımı üç çeşit “Coba” tipi kâse belirlenmiştir⁴⁰ (fig. 2A).

Yapım Tekniği ve Mal Grubu Özellikleri

Mineral ve bitkisel yoğunluklu olmak üzere yapımlarında iki çeşit hamur kullanılmıştır. Her iki hamur çeşidinde de mineral (taşcık, kum, kireç vb.) ve bitkisel türden gözle görülen katkıların oranları farklıdır. El yardımıyla turnet üzerinde biçimlendirilen kâselerin, dış yüzlerinde çoğunlukla parmak izlerine de rastlanır. Kapların iç yüzleri, her zaman neredeyse ačkılı gibi iyi sıvazlı ve pürüzsüzdür.

Dış yüzde, sert bir cisimle yapılan tarazlama üç çeşittir: kapların çoğunda ağız altından başlayarak, bir kısmında gövdenin sadece alt tarafında ve çok az örnekteyse dudak hizasından itibaren tarazlama uygulanmıştır (fig. 3b). Tek yönden yapılan tarazlamanın özenli yapımları yansıttığı kabul edilecek olursa, çeşitli yönlerde tarazlamanın uygulandığı örnekler özensiz olarak nitelendirilmelidir. Kap yüzeylerindeki tarazlama izleri; kısa ve/ veya uzun, hafif veya derin çizikler halindedir. Tarazlamadaki bu farklılıklar, kullanılan aletlerin cins ve tiplerinin değişik olması veya uygulanan güçteki (kadın, erkek, genç, yaşlı vb.) çeşitlilik ya da sadece farklı işliklerin/ atölyelerin ürünleri olmalarıyla ilişkilendirilir.

Güvercinkayası yerleşmesinde bu işlem için elverişli obsidiyen dilgiler, yongalar ve diğer aletler gözlenmiştir. Bunların yanı sıra yerleşmede başlı başına bir tür olarak kaydedilen, kırık çanak çömlek parçalarından ikincil kullanım için üretilmiş, aynı parça üzerinde hem kazıyıcı hem de ačkılama işlevi görebilen aletler de tarazlama için son derece kullanışlı nesnelere (fig. 3a). Avuç içine rahatlıkla oturan bu alet türünün ucu, kullanım amacına (ačkı veya taraz) uygun nitelikte, küt veya sivridir. Tarazlama aletlerinin kenarları, bazen tek bazen her iki yüzeyden, obsidiyen aletlerde olduğu gibi yongalanmak suretiyle inceltilerek işleve uygun hale getirilmiştir. Bugüne kadar Güvercinkayası’nda 92 adet tarazlamaya elverişli, ikincil üretim alet kaydedilmiştir.

Fırınlama, özellikle bitkisel yoğunluklu mal grubunda, mineral katkılılara kıyasla daha iyidir. Birinci grupta karbonize kesit hiç görülmez, yarı karbonize kesitliler ise çok azdır. İkinci grup (mineral katkılılar); büyük oranda iyi fırınlanmış, okside ve yarı okside mineral katkılı kaba yapımlardır. Bu grupta, indirgenmiş veya yarı indirgenmiş ortamda pişirilmiş karbonize ve yarı karbonize kaplar da sıklıkla görülür. Yerleşmede, fırınlamada belli bir teknik beceriyi gerektiren iki renkli kesitli, dış yüzde siyah içte daha ačkı renklerde örnekler de bulunur. İki renkli kesitli çanak çömlek, Orta Kalkolitik Dönem mallarının tipik unsurlarındandır. Fırınlamadan sonra ortaya çıkan yüzey renklerinde; kiremit ve krem tonları baskındır (fig. 3b). Daha az oranda isli, kahverengi ve siyah renk de kaydedilmiştir. Çoğu orta (0,8-1,1 cm- % 69,3) ve ince

40 Boyut hesapları ağız çapıyla belirlenmiştir. Çapı belirlenemeyen tarazlı biçimler, boyut hesaplarına dâhil edilmemiştir. Bu nedenle rakamlarda tutarsızlık gözlenmesi olağandır.

(0,6-0,7 cm- % 21,16) cidar kalınlığına sahip yapımlardır.

Tarazlama dışında astar da sıkça kullanılan ikinci bir yüzey işlemidir: 1- her iki yüzeyde 2- iç yüzeyde 3- dış yüzeyde ve 4- kendinden astarlı çeşitler saptanmıştır. Kırmızı, sarımsı krem, krem, sarı, yeşilimsi krem, sarımsı pembe ve sarımsı yeşil, uygulanan astar renkleridir⁴¹. Kendinden astarlılara, sıklıkla kızıl kiremit, krem ve kiremit tonlarında rastlanmıştır.

Biçimsel Sınıflama (fig. 2A)

T1 (108 adet): Düz, basit bitim dudaklı, tabak formunda yayvan, sıg, yuvarlak ve hafif düz dipli biçimler, kendi içinde iki gruba ayrılır. İlki (a) dışa açılan düz kenarlıdır.

İkinci grup ise (b) dibe doğru bel yapmasıyla tipikleşir. Mineral katkılı hamurlu yapımlar, bu tip içinde yoğundur (% 65). Az sayıda krem, kırmızı, sarımsı krem ve yeşilimsi krem astarlı örnek saptanmıştır. İki tip tarazlama uygulanmıştır. Birinci grupta taraz izleri kabın daha çok alt kısmında, diğerinde hemen ağız altında başlamaktadır. Hamur renklerinde, kiremit tonlarının kreme kıyasla baskın olduğu görülmektedir. İslî veya siyah yüzeyli biçimler de kaydedilmiştir.

T2 (288 adet): Bazen hafif dikleşen kenarlı, düz, basit bitim dudaklı, tabaklara kıyasla derin, yuvarlak gövdeli, hafif yuvarlak veya dar, düz dipli kâselerdir. Tarazlama genelde hemen ağız altından başlamaktadır. Üretiminde % 61 mineral ve % 38 oranında bitkisel yoğunluklu hamurlar tercih edilmiştir. Sarımsı krem, sarımsı yeşil, yeşilimsi krem ve krem renkte astarların en sık gözlemlendiği “Coba” tipi kaptır. Kiremit tonları, krem ve isli/ siyah renk yüzeyli kapların sayısı da T1’e kıyasla yüzey renklerinde daha baskındır. İki örnek üzerinde çömlekçi işareti ve farklı iki biçimde, ağız altında yiv yer almaktadır.

T3 (92 adet): Düz basit bitimli dudaklı, konik gövdeli düz kenarlı ve düz dipli görece derin kâselerdir. Tarazlama genelde hemen ağız altından itibaren uygulanmıştır. Yapımında % 84,6 mineral ve % 15,3 oranında bitkisel yoğunluklu hamur kullanılmıştır. Sarımsı krem ve kırmızı renklerde astarlı 14 adet örnek bulunmuştur. Kendinden astarlı örnekler ve yüzeyi isli, siyah kâseler de dikkati çekmektedir. Yüzey renginde sırasıyla, kiremit, siyah ve krem tonları gözlenmiştir.

Üretimin yoğunlaştığı ebatlara baktığımızda, orta (% 70,23) büyüklükte kapların tercih edildiği anlaşılmaktadır (fig. 4a). Daha sonra küçük boyutlarda (% 26,27) ve daha da az sayıda büyük (17 adet, % 3,95) kapların kullanıldığı görülmektedir. Üç biçimde de yoğunluk sırasının değişmemesi, nicelik hesapları, kullanım amacına yönelik olarak, kapların belirli bir standart gözetilerek yapıldığını ve seri üretimi gösterir.

Benzerlik Alanı, Kronolojik Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

41 Saptanan astar ve yüzey renklerinin Munsell kataloğuna uygun kodları; kırmızı (2.5YR 4/ 8- 10R 5/ 8), sarımsı krem (5Y 8/ 6), krem (7.YR 8/ 2-5YR 8/ 2), sarı (10YR 8/ 8- 2.5YR 8/ 8), yeşilimsi krem (5Y 7/ 4- 10YR 8/ 2), sarımsı pembe (10YR 8/ 3) ve sarımsı yeşil (2.5YR 7/ 8) kızıl kiremit (10R 6/ 6- 5YR5/ 8) ve siyah (7.5YR 2.5/ 1).

Güvercinkayaşı’ndaki “Coba” tipi üç biçimin de Kuzey Mezopotamya ve Kilikya Bölgeleri’nde benzerleri bulunmaktadır. Aşağıda, incelenen yerleşmelerle saptanan benzerlik ve farklılıklar üzerine yapılan gözlemlere, biçimsel bakımdan sırasıyla yer verilmiştir.

T1 tipi, Kuzey Mezopotamya’daki örneklerle en yaygın benzerliğin izlendiği biçimdir. Tek farklılık söz konusu örneklerdeki geniş tabanlı düz dibin sıklıkla tercihidir⁴². Kendi içinde iki alt tipe ayırdığımız bu sığ tarazlı kâseler; Geç Obeyd olarak tarihlenen, Tepe Gawra (fig. 2B, 258, 267), Kenan Tepe, Hammam et Turkman IVA (fig. 2E), Tell Feres al Sharqi 10. evre (fig. 2C, Tip 1) ve Tell Leilan VII evrelerinde sayıca az da olsa görülmektedir⁴³. Coba tipi kâselerin en yoğun olduğu LC 1 dönemindeyse biçimler daha yaygın olarak izlenmektedir. Bunlar içinde düz dışa açılan kenarlı, hafif konik sığ biçimler (T1-a), hafif bel veren tipten (T1-b) daha yaygındır.

Tarazlı T1-a tipinin, Can Hasan (2B/ 2A, fig. 6a), Coba Höyük (IVA, fig. 6c), Arslantepe (VIII-LC1, fig. 7j) ve Hammam eth Turkman (VA, fig. 2E) yerleşmelerinde tarazlı benzerleri tespit edilmiştir⁴⁴.

Tarazsız benzerleri daha erken, Geç Obeyd döneminde Tell Madhur ve Tell Feres al Sharqi yerleşmelerinde tanınmaktadır⁴⁵. Tarazsız biçimler aynı zamanda, LC 2 de yaygınlık kazanan, görece sığ ve düz kenarlı wide flower pots tipi kaplarla da benzerlik gösterir. Norşuntepe (10, fig. 6f), Arslantepe (VII- LC2, fig. 7j- (i)), Hamoukar (LC1 ve LC 2, fig. 7c), Tell Feres al Sharqi (Evre 9-7, LC1, fig. 7b), Tell Zeidan (LC 2, fig. 7g), Tell Brak (LC1) ve Tepe Gawra (XII-XI, X, IX. tabakalar, LC1-2, fig. 2B, 280, 239) yerleşmelerinde wide flower pots tipi biçimler kayda geçilmiştir⁴⁶ (fig. 2B).

T1-b tipi kapların Geç Obeyd’den itibaren tarazlı, sıvazlı ve bazen ağız kenarı boyalı örneklerini, Tell al’Abr yerleşmesinin “sahfe” biçimlerinde ve Obeyd 3-4 dönemi boyalı kâseleri içinde görmek mümkündür⁴⁷ (fig. 2D). Tarazsız benzerleri ise; Geç Obeyd dönemi Tell Madhur yerleşmesinde bulunmaktadır⁴⁸. Tell Brak LC1 evresinde, Hammam eth Turkman IVC ve IVD, Tell Feres al Sharqi 10-6 (tarazsız örnekler), Kenan Tepe (fig. 7h), Yenice Yanı YY5 (fig. 7i), Horum Höyük (fig. 6g. 5-6), Tabara al Akrad VII-VI (fig. 6e), Coba Höyük IVA (fig. 6c) ve Tell esh Şeyh IV- I

42 Norşuntepe 10 için bk. Gülçur 1988, Taf. 5. 8-11; Tell Feres al Sharqi 9- LC 1- için bk. Baldi 2012b, Fig. 2; Tepe Gawra XII için bk. Rothman 2002, Pl. 5. 254, 258, 267, 274, 289.

43 Parker v.d. 2006, Fig. 21. F; Akkermans 1988a, Pl.72. 60; Baldi 2012b, 397, Fig. 3. Type 2; Schwartz 1988, Pl. 65. 1-2.

44 French 2005, Fig. 153. 6, 162. 9; du Plat Taylor – Waechter 1950, Fig. 16. 2; Balossi Restelli 2012b, Fig. 5. a, c, i; Akkermans 1988b, Pl. 99. 24-25.

45 Roaf 1989, 107, Fig. 3. D11, F16; Baldi 2012b, Fig. 4. Tip 3.

46 Gülçur 1988, Taf. 5. 7, 12-16, 6. 1-12; Balossi Restelli 2012b, Fig. 10. a-b; Abu Jayyab 2012, Fig. 1.1-3, 14. 1-3; Baldi 2012a, Pl. 7. 6; Stein 2012, Fig. 5b; Oates 2012, Fig. 6. 71; Rothman 2002, Pl. 5. 280. 239. 222, 8. 821. 744, 12. 1406, 18. 1926, 19. 2230. 2243.

47 Yamazaki 2012, Fig. 3. 23-25, 4. 8-11. 15, 6. 1-2.

48 Roaf 1989, 107, Fig. 3. F7

yerleşmelerinde de tarazlı eş biçimlere rastlanmaktadır⁴⁹.

Rothman'ın "gerçek Coba" olarak nitelediği Değirmen-tepe (fig. 2F), ve Hammam eth Turkman (fig. 2E) örnekleriyle Güvercinkayası'nın T2 biçimi aynı biçimsel özelliklere sahiptir⁵⁰ (fig. 2A). Görece derin, yuvarlak gövdeli ve hafif dikleşen kenarlı bu biçimin benzerine çok az yerleşmede rastlanmıştır. Yumuk-tepe (XV, fig. 6h), Norşuntepe (12-11) ve Horum Höyük bu benzerlik alanı içindeki diğer yerleşmelerdir⁵¹. Norşuntepe'de bir tarazlı örnek de 6. yapı katında (LC 2?) bulunmuştur⁵². Orta Mezopotamya'da Tell Uqair yerleşmesinin V ve VII. evrelerinde (VII. evre ana toprağın hemen üzerinde yer alır) Değirmen-tepe ve Hammam eth Turkman'den bilinen örneklerin benzeri tarazlı kâseler bulunmuştur⁵³ (fig. 7a). Tell Uqair'de bulunan devetüyü ve pembe renk hamurdan astarlı tarazlı örneklerle Güvercinkayası'nın T2 biçimleri de benzerdir.

T3 biçimi de Geç Obeyd döneminde ortaya çıkmıştır. LC 2 başlarında saman yüz-lü sıvazlı konik örnekleri pek çok yerleşmede bulunmuştur. Wide flower pots biçiminden daha derin, konik kâse formundaki bu kapların en yakın tarazlı benzerleri; Yumuk-tepe (XV-XIIB), Tarsus-Gözlükule, Coba Höyük (IVC), Değirmen-tepe ve Hammam eth Turkman (VA) yerleşmelerinde tespit edilmiştir. Norşuntepe (12-8, fig. 6f), Horum Höyük (fig. 6g), Gedikli Karahöyük (fig. 6d) ve Tepe Gawra'da ise tarazsız biçimlerin, saman yüz-lü mal grubu içindeki örnekleri görülmektedir⁵⁴.

Benzer bir durum (biçimsel devamlılık), Tell al'Abr kap repertuarı içinde de gözlenmiştir. Tipik "Coba" biçimlerinin saptanmadığı Tell al'Abr'da "scraped bottom bowls" isimli üç tür altı tarazlı kap biçimi bulunmaktadır⁵⁵ (fig. 2D). Yalın mallar içinde beliren bu grup, hemen her biri standart ölçülere sahip, üç tiple temsil edilir; "Sahfe", "Qudsiyye" ve "Sultaniyye" nin ortak özellikleri, kapların alt kısmının tarazlı olmasıdır⁵⁶. Bu kapların en önemli ayrıcalığı standart ölçülerde üretilmeleri ve farklı yüzey işlemleriyle birlikte (boyalı, sıvazlı ve tarazlı) önceki evrelerden itibaren devamlılık gösteren bir biçim oluşlarıdır. Kapların alt kısmına uygulanan tarazlama tekniğinin, yerleşmenin Geç Obeyd dönemine tarihlenen 5. evresinden itibaren

49 Oates 2012, Fig. 5. 45- 46; Akkermans 1988a, Pl. 83. 185-186, 92. 267-268; Baldi 2012b, 397, Fig. 3, Tip 2; Parker v.d. 2006, 15. G; Bernbeck – Costello 2002, 659, Fig. 10; Fletcher 2007, Fig. 3. 2; du Plat Taylor – Waechter 1950, Fig. 16.1; Hood 1951, 125, Tip 3, Fig. 6. 3.

50 Esin – Harmankaya 1986, Res. 34. 1, 2, 4; Gürdil 2005; Akkermans 1988a, Pl. 86. 215 (IV C), 92. 267 (IV D); Akkermans 1988b, Pl. 99. 27 (V A).

51 Caneva – Pasquino 2012, Fig. 15. 12-13; Gülçur 1988, Taf. 51. 18; Fletcher 2007, Fig. 3. 1.

52 Gülçur 1988, Taf. 36. 3.

53 Lloyd-Safar 1943, 153, Pl. XVII. tip 7, Pl. XXIIa. 4. Kuzey Mezopotamya ile Geç Obeyd dünyası arasında kurulan ilişkilerin (ticari?) bir yansıması olarak dikkate değerdir.

54 Caneva – Pasquino 2012, Fig. 15; Garstang 1953, 174, Fig. 113; Goldman, 1956, Fig. 224. 17; du Plat Taylor – Waechter 1950, Fig. 18. 5; Esin-Harmankaya 1986, Res. 34. 2. 4; Gürdil 2005; Akkermans 1988b, Pl. 99. 26; Gülçur 1988, Taf. 6. 12, 12. 8, 24. 4, 50. 2, 51. 17, 53. 15-17; Tibet v.d. 1999, Çiz. 16. 1; Duru 2010, Lev. 15. 6-7; Rothman 2002, Pl. 5. 260.

55 Yamazaki 2012, 195.

56 Yamazaki 2012, Fig. 3. 23-25. 20-22. 17-19.

farklı yerel kültürlerle olan etkileşim sonucu doğmuş olduğu düşünülmektedir⁵⁷. Y. Yamazaki, “sahfe” biçiminin yapım tekniği ve biçimsel açıdan küçük farklarla birlikte erken Obeyd evrelerinden itibaren bilinen “bell shaped”/ çan biçimli kaplara benzerliğine dikkat çekmiş ve bu tipin devamı niteliği taşıdığını belirtmiştir⁵⁸. Benzer bir analoginin “Coba” tipi kaplar içinde yer alan T1-b (A2a) biçimi içinde kurulması mümkündür. Zira, T1-b ile “sahfe” türü kaplar arasındaki biçimsel yakınlık da oldukça çarpıcıdır.

T3 tarazlı biçiminin de, Obeyd boyalıları içinde yer alan konik, derin kâselerin bir varyasyonu olarak, biçimsel devamlılık sergilediği düşünülür. Tell Arpaçiyah, Tell Abada (I), Kaskhashok ve Telul et Thalathat (XIII) bu tip kâselerin boyalı örneklerinin bulunduğu yerleşmeler arasındadır⁵⁹. T. Koizumi’nin Kashkashok için hazırladığı tip tablosunda Obeyd 3’den itibaren LC 2 evresine kadar bu konik kâselerin biçimsel devamlılıkları izlenmektedir.

Tipik kâse biçimlerini değil, kısmen tekniği adapte eden Tell al’Abr örnekleriye yeni bir davranış biçiminin doğurduğu ihtiyaç temelinde seri üretime yerel çözümler olarak ele alınmaktadır⁶⁰. Tell al’Abr’da Geç Obeyd döneminde ortaya çıkan bu yeni modele benzer bir durumla, Oylum Höyük (LC 1-2?) ve Tepe Gawra (XII. evre, LC 1) yerleşmelerinde karşılaşılmaktadır. Oylum Höyük yerleşmesinde seri üretim ürünü (Mass Produced Bowls-MPBs) çok sayıda yuvarlak gövdeli sığ, tarazlı kap tespit edilmiştir⁶¹. Bu tarazlı seri üretim kaplar, Kuzey Mezopotamya’da Geç Obeyd döneminden itibaren izlenen yaygın biçimlerden, yapım tekniği ve biçimsel detaylar bakımından farklıdır⁶² ve en yakın benzerleri Arslantepe VIII. evresinde saptanmıştır⁶³. Güvercinkayası’nda örneği görülmeyen kalm, düz dipli “Coba” tipi kaplar, LC 1 dönemi Tepe Gawra XII. tabakasında tipikleşen bir biçimdir (fig. 2b). Az sayıda benzerine, Norşuntepe ve Tell Feres Sharqi’de rastlanmaktadır⁶⁴. Bu durum, dar bir yayılıma sahip, seri üretim örneği olması bakımından da önemlidir.

Irak’ta pek fazla tanınmayan “Coba” tipi kapları hatırlatan kaba yapım, yalın mallarla, Tepe Gawra dışında, Tell Arpaçiyah ve Grai Resh yerleşmelerinde karşılaşılmıştır. Wide flower pots benzeri bu kaplar, Tell Arpaçiyah’ta LC 2 dolaylarına tarihlenmiştir⁶⁵. Sığ T1-b biçiminin benzeriyse yüzeye yakın bulunmuş ve mezar

57 Yamazaki 2012, 188, 194.

58 Yamazaki 2012, 188-189.

59 Mallowan – Cruikshank Rose 1935, Fig. 32; Jasim 1985, Fig. 164; Koizumi 1993, 54, Fig. 23.1; Fukai v.d. 1970, Pl. LXXI. 1-11.

60 Yerleşmede, biçimlerde Obeyd geleneğinin korunduğu anlaşılmaktadır. Bk. Yamazaki 2012, 194-195.

61 Helwing 2012.

62 6-5. evreler, Helwing 2012, Fig. 11-12; 15. 7-12, 16. 1-5.

63 C14 tarihlerinin bulunmadığı yerleşmenin Obeyd ilişkili evreleri göreceli olarak MÖ 5. binyıl sonuna tarihlenmektedir. Bk. Helwing 2012, 218-219.

64 Bk. dn 44.

65 Orijinal metinde tarih, Ninive 3 olarak geçmektedir, bk. Mallowan – Cruikshank Rose 1935, 71, Fig. 39. 5. 6).

buluntusu bir başka örnekle olan benzerliğinden yola çıkılarak yine LC 2 evresine tarihlenmiştir⁶⁶.

Grai Resh'de LC 2'den itibaren bulunan "Coba" tipi tarazlı ve tarazsız biçimler, Tepe Gawra örnekleriyle benzer nitelik taşıyan, saman yüzülü, wide flower pots tipte sığ ve konik kâselerdir⁶⁷.

Geniş bir benzerlik alanına sahip Güvercinkayasası'nın tarazlı biçimleri, farklı özellikler de göstermektedir. "Coba" tipi tarazlılarıyla yapım özellikleri aynı fakat ağız biçimleriyle ayrışan düğme dudaklı (bead rim) kâseler, sayıca az olmaları bakımından bu çalışmada seri üretim ürünlerle birlikte ele alınmamıştır. Daha sınırlı bir benzerlik alanına sahip bu tarazlı biçimler, bazı çalışmalarda, "Coba" tipi kaplar içinde alt grup olarak değerlendirilmiştir. Tabara al Akrad (VII-V), Arslantepe (VIII-LC 1), Horum Höyük (LC 1), Hammam eth Turkman (IVC- IVD- VA- LC 1), Tell Afis (18a-b) ve Tell Zeidan (LC1) düğme dudaklı, tarazlı kâselerin bulunduğu yerleşmeler arasındadır⁶⁸. Ayrıca Tell al'Abr yerleşmesi 5. evresinden (Geç Obeyd) itibaren seri üretim tarazlı biçimlerinde kaydedilen bir dudak biçimidir⁶⁹.

Yazının başında, Güvercinkayasası III. tabakasında, tarazlı çanak çömleklerin çeşitlilik sergilediği belirtilmişti (fig. 5). Benzer bir varyasyon bugüne kadar sadece Değirmen-tepe ve Hammam eth Turkman yerleşmelerinde saptanmıştır. Hammam et Turkman IVA evresinden itibaren az sayıda çanak ve çömlek üzerinde uygulanan tarazlamanın, IVC-D ve VA (LC 1) evrelerinde hem biçimsel hem de sayısal olarak arttığı kaydedilmiştir⁷⁰. Her iki yerleşmede de tarazlamanın sadece seri üretim ürünlerde kullanılmamış olması, el yapımı çanak ve çömlek grubunda da benimsenmesi, Güvercinkayasası örnekleriyle de benzeşen niteliklerdir.

Tarazlı kaplarda rastlanan isli yüzey, belki yiyecek hazırlamayla ilişkili düşünülebilir. Az sayıda siyah yüzülü tarazlı kap ise Orta Kalkolitik II. tabaka Güvercinkayasası'nın tipik siyah açkılı çanak çömlek geleneğinin bir yansıması olarak kabul edilir (fig. 5. vt. 1951)⁷¹. Benzer anlayış, siyah açkılı çanak ve kâseler de sıkça rastlanan ağız altında yer alan yiv için de geçerlidir (fig. 5. vt. 384 ve 2072). II. tabakanın yerleşikleriyle etkileşimi düşündüren, siyah renkli hamurdan biri tüm diğeri kırık iki mühür baskıyı da bu noktada hatırlatmak faydalıdır⁷².

Hammam eth Turkman (IVC) ve Değirmen-tepe kaplarında da rastlanan çömlekçi

66 Mallowan – Cruikshank Rose 1935, 71, Fig. 39. 1.

67 III ve IIB evrelerinde yaklaşık MÖ 4150-4050, bk. Kepinski 2011, 58, Pl. 4. 7-11, 12. 7-11.

68 Hood 1951, Fig. 6. 3c; Balossi Restelli 2012b, 254, Fig. 5. m, 6. f; Marro v.d. 1998, Çiz. 13. 2-3; Çiz. 15-16; Fletcher 2007, Fig. 3. 3; Akkermans 1988a, Pl. 86. 215, 93. 275. 279, 99. 29, 101. 43; Giannessi 2012, Fig. 5. 10; Stein 2012, Fig. 4. 1.

69 Yamazaki 2012, Fig. 3. 19. 21. 23-25.

70 Akkermans 1988b.

71 Levhalarda kullanılan vt. (veri tabanı) kısaltması, bu yazının temellendirildiği tez çalışmasına ait veri tabanına atıftır. Örneklere ilişkin detaylı katalog bilgileri için bk. Demirtaş 2017, Cilt II, Katalog.

72 Demirtaş 2015, 23, 26, Kat. 8-9, Res. 3. h-i; Gülçur v.d. 2012, 106, Res. 9.

işaretleri, Güvercinkayası’nda birbirinden farklı işaretlerle iki tarazlı kap üzerinde tespit edilmiştir⁷³ (fig. 5. vt. 2019, vt. 377). Farklı evsel işliklere veya çömlekçi atölyelerine ait ürünler olarak düşünülebilir. Kapların yapım özellikleri de farklı fırınlanma zamanlarına işaret eder. Bununla birlikte iki farklı hamur tipinin kullanılması, bazı kapların astarlı olması ve çeşitli yüzey renklerinde üretim yapılması, belki belirli bir kullanım amacı doğrultusunda özellikle tercih edilen uygulamalardır.

III. tabakada çok sayıda pişmiş toprak kazıyıcı ve perdah aletinin bulunması, çanak çömlek üretiminin yerleşme sınırları içinde faal olarak yapıldığının işareti olarak kabul edilebilir. Bu nedenle literatürde pek tanınmayan ve amorf niteliğinden dolayı gözden kaçması olası bu alet türü, tarazlı kaplarla birlikte ele alınmıştır⁷⁴.

İncelenen yerleşmeler içinde sadece, “Coba” tipi tarazlı kâselerin de bulunduğu Tell Koşak Shamali’de kaydedilen pişmiş toprak kazıyıcıların, buluntu yerleri bağlamında yapılan değerlendirmelerle birlikte çanak çömlek üretiminde kullanılmış olabileceği belirtilmektedir⁷⁵.

“Coba” Tipi Tarazlı Kâselerin Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı ve İşlevleri Üzerine Değerlendirmeler

Güvercinkayası yerleşmesinde bulunan üç çeşit “Coba” tipi kabın buluntu yerlerine göre dağılımına bakıldığında ilk saptanan, en yoğun malzemenin ikincil dolgulardan (380 adet, % 77,86) geldiğidir. III. tabakanın kerpiç mimari unsurlarında in situ ve ilişkili dolgularında % 7,99 oranında (39 adet) “Coba” tipi tarazlı biçim saptanmıştır (fig. 4b). Bunların bir kısmı yerleşmenin aşağı kesiminde açığa çıkarılan kerpiç yapıyla bağlantılı dolgularda (5G) ve mekân içlerinde (4G M1-3) bulunmuştur (fig. 1). Fakat asıl yoğunluk kerpiç silonun da açığa çıkarıldığı yukarı kesimdedir (9E ve 9F). Yerleşmenin bu en korunaklı alanında, silo içinde in situ halde bir (fig. 3b, 6. vt. 379) ve dolgularda da yirmi beş biçim saptanmıştır.

Orta Kalkolitik II. tabaka taş mimari yapılarında veya ilişkili dolgularındaysa % 14,13 oranında (69 adet) “Coba” tipi tarazlı kap tespit edilmiştir. Aşağı yerleşmede kazının ilk yıllarında açığa çıkarılan konutlarda (domestik) (H10-6İ M9; H11-6J M1, M8; 6İ M5; H3-4K M1) ve H10 yapısına ait kiler odasında (6İ M8) sadece T2 biçimi birer adet bulunmuştur⁷⁶ (fig. 1). H11 yapısının alt evresinde (7J-B M3-4), T1 ve T2 biçimleri açığa çıkarılmıştır. H5 yapısı (5İ M5-6), üç biçimin de temsil edildiği tek yapıdır (fig. 5- vt. 181). Bu tarazlı biçimler, yapı içlerinde, ince dolgu toprakta Orta Kalkolitik dönemin tipik siyah aklı çanak çömlekleriyle birlikte bulunmuştur (fig. 3b-vt. 179).

Aşağı yerleşmenin kuzey yamacında da benzer bir durum tespit edilmiştir. Kerpiç yapı altında açığa çıkarılan, 6H M3 ve M11, 5F M1, 6G M1 (fig. 5-vt. 1026), 5G ve

73 Akkermans 1988a, Pl. 81. 168; Esin – Harmankaya 1985, 78-79, Lev. X. D84-1.

74 Kullanım ve kalıntı iz analiz sonuçları tamamlandığında, kesin bir bilgi elde edilecektir.

75 Sudo 2003, 213-220, Fig. 15.1-15. 4.

76 Gülçür – Endoğru 1999, 82; 2001, 50, Çiz. 2. 1-3. 6-7.

4G (fig. 5-vt. 1951) taş mimari yapı içlerinde, üç tarazlı biçim de farklı yoğunluklarda bulunmuştur (fig. 4b). Bunlar, büyük oranda ikincil dolgulara ait malzemenin bulunduğu kuzey yamaçta, Orta Kalkolitik mimariyle ilişkili olduğu belirlenen biçimlerdir. Bunlara ek olarak 6F M1 (H20) 5 nolu tandır döşemesinde kullanılan, Orta Kalkolitik siyah açıklı çanak çömlek parçalarıyla birlikte bir adet tarazlı kâse parçası da bulunmuştur. Bu in situ parça Güvercinkayası'nda erken evrelerden itibaren "Coba" tipi tarazlı kâselerin varlığının da en kesin kanıtıdır.

Yukarı yerleşmede, sur duvarının iç kesimindeki yangın dolgularının hemen üzerinde; H13-H14 (7-8H M1-M4), 7G M4, 7-8H M5 ve 8E-F M12 yapılarıyla ilişkili alanlarda toplamda 15 olmak üzere üç biçim de bulunmuştur (fig. 1). Aşağı yerleşmedeyse taş mimariyle birlikte 53 adet "Coba" tipi tarazlı biçim saptanmıştır. Kerpiç mimariyle ilişkili yoğunluğa baktığımızda aşağı ve yukarı yerleşmedeki kap sayılarının değiştiği görülür. Aşağıya kıyasla yerleşmenin yukarı kesimindeki (26 adet) tarazlı kâse sayısının daha fazla olduğu anlaşılmıştır (fig. 4b). Görülen bu ayrışma, bu kap biçimleriyle ilintili işlerin farklılaşmasından öte anlayış değişikliğini düşündürmektedir. Yerleşmenin yukarı kesiminde ortak (kamusal) alanlarda konumlanan ve III. tabakayla birlikte değerlendirilen silolar, özellikle yiyecek dağıtımıyla ilişkili ortaya çıkan bu anlayış değişikliğinin en önemli belirteçleridir.

Bulutnu yerleri bağlamında biçimlere bakılarak yapılan bir kıyaslamada belirgin bir farklılık kaydedilmemiştir. Biçimler, buluntu yerlerinde yoğunluklarıyla da orantılı olarak dağılım göstermektedir. Buna rağmen, tarazlı kapların silo içinde, çevresinde büyük çömleklerle birlikte ve mekân içi dolgularda bulunması, işlevdeki çeşitliliğe işaret etmektedir (fig. 5-vt. 219, vt. 379). Güvercinkayası Orta Kalkolitik I ve II. tabakalarında, ev tipi depolama geleneğinin yansıması olarak depolama birimleri hemen her zaman yapı içlerinde bulunmuştur⁷⁷. Bu nedenle yeni dönemde, ortak alanlara yapılan depolama birimlerinin beraberinde farklı kullanım koşullarını getirmesi ve kontrol mekânizmalarını yansıması diğer bulgularla da örtüşmektedir.

"Coba" tipi tarazlı kaplar buldukları hemen her yerleşmede, buluntu yoğunlukları, elverişlilikleri ve üretim tekniklerinin gereği genelde yiyecek tüketimi ve dağıtımıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kapların, özellikle buluntu yerleri bağlamında, kamusal (ortak) alanlarda veya tapınak gibi ayrıcalıklı yapılarda istifli halde açığa çıkarılmaları, Geç Obeyd sonu itibarıyla LC1'de beliren "yeni bir sosyal davranış biçiminin" de göstergesi olarak yorumlanmaktadır⁷⁸. Porsiyonla yiyecek dağıtımına işaret eden bu yeni davranış biçiminde tarazlı kapların, zorunlu veya gönüllü iş gücü karşılığında tayın dağıtımında ya da gündelik aktivite dışında, toplu yenecek yemeklerde/ ziyafetlerde kullanıldığı görüşleri geniş kabul bulmaktadır⁷⁹.

77 H13 ve 14 nolu ayrıcalıklı yapıları bu genellemenin dışında tutulmaktadır. Bk. Çaylı – Demirtaş 2016.

78 Frangipane 2002.

79 Baldi 2010, 2012b; Balossi Restelli 2008; Frangipane 2001; 2002; Helwing 2003; Kennedy 2012; Pollock 2003; Wright 2001. Gündelik aktivite dışında topluca yapılan eylemler arasındaki yemek yeme işleri/ ziyafetler arkeoloji literatüründe son yıllarda ilgi çeken konular arasında yer almaktadır. Detaylı okuma için bk. Bray 2002; Dietler – Hayden 2001; Dietler – Herbich 2001; Pollock 2003; Spielmann

Değirmen-tepe (Geç Obeyd, LC1), Norşuntepe (LC1 sonu LC2), Tell Ziyadeh (LC1, 15-16. Evre), Hammam eth Turkman (LC1, VA yapı katı) ve Tepe Gawra (LC1-LC2, XII- XI) yerleşmelerinde mimariyle ilişkili olarak bulunan “Coba” tipi kaplar, işlevleri bakımından kayda değer bilgiler sunmaktadır⁸⁰. Coba Höyük⁸¹ (LC1-LC2) ve Oylum Höyük^{te}⁸² (LC2) çoğu ikincil dolgularda bulunan kapların, hane içi kullanım ile ilişkili oldukları düşünülmüştür. Değirmen-tepe’de üç kanatlı yapıların genellikle merkezi odasında, ocak etrafında ve evlerin dışında yoğunluk göstermektedir⁸³. Bu yerleşmede farklı olarak gözlenen, yapı içlerinde, oda ve depo odalarında “Coba” tipi kaplarla birlikte depolama faaliyetlerinde veya ticarete kontrol unsuru olarak kullanıldığı düşünülen mühür baskıların da bulunmasıdır⁸⁴. Bu nedenle söz konusu kon-ktektlerde, gündelik yemek işleri ve ziyafetlerin yanı sıra kontrollü tayın dağıtımının yapıldığı da tartışılan görüşler arasındadır.

Arslantepe VIII. tabakasının ikincil konut dolgularında bulunan % 11 oranındaki seri üretim kâselerin hemen tamamı, gündelik yemek tüketimiyle ilişkilendirilmektedir⁸⁵. Yerleşmede mühür ve mühür baskılar da bulunmaktadır. Bununla birlikte seri üretim kâseler ile mühür veya mühür baskılar arasında bir ilişki saptanmamıştır⁸⁶.

Kenan Tepe, Obeyd 3 yapısında (LC1), tarazlı kapların büyük bir kısmı yapının dışında bulunmuştur⁸⁷.

Geç Obeyd dönemine ait Obeyd 4 yapısında “servis kapları” genelde yapı içindedir ve bu durum büyük bölümü yapı dışında açığa çıkarılan pişirme ve depolama kaplarının da etkisiyle, gündelik yemek ve depolama aktivitelerinin dışarıda yapıldığı biçiminde yorumlanır⁸⁸. Pişirme ve depolama faaliyetleri için benzer davranış biçimi, sonraki evrede Obeyd 3 yapısında da izlenmektedir.

Yumuktepe XV. katına ait 301 nolu oda içinde saptanan kapların hemen tamamı “Coba” tipi kâselerden oluşmaktadır⁸⁹. Çok sayıda kabın bir arada istifli halde bulunması ve 302 nolu odada bulunan bir mühür baskısı, bu alanda kontrol edilen bir tür depolama veya belki de yiyecek dağıtımı faaliyetinin yürütüldüğünü düşündürmektedir⁹⁰.

2002.

80 Gürdil 2005; 2010; Hauptman 1982; Gülçur 1988; Arzt 2001, Fig. 2. 14-16; Meijer 1988, Pl. 23a-b; Rothman 2002.

81 du Plat Taylor – Waechter 1950, 77-78.

82 Özgen – Helwing 2003, 64.

83 Gürdil 2005.

84 Esin 1994, 79.

85 Balossi Restelli 2012a, 88.

86 Balossi Restelli 2012b, 54-55.

87 Kennedy 2012, 138, Tab. 1.

88 Kennedy 2012, 140-141, Tab. 2.

89 Caneva – Pasquino 2012, 366, Fig. 18a

90 Caneva – Pasquino 2012, 370-371.

Tell Feres al Sharqi 9. tabakasında (LC 1) bulunan dörtgen yapılar, komünal alanlar olarak nitelenmiştir. Buradaki “Coba” tipi kâseleri hem ev içi hem de ev dışı kullanımına sahiptir ve çok sayıda örnek, büyük bir depo kabıyla birlikte bulunmuştur⁹¹.

Rothman, Tepe Gawra XII. evresinde seri üretim kapların, küçük depo odalarıyla ilişkili olarak bulduklarını ve söz konusu alanın çalışanlar için elverişli bir yer olduğunu belirtmektedir. XI. tabakaya ait wide flower pots tipi kaplarsa daha çok kamusal yapılarda bulunmuştur. Rothman, bu kapların yoğunluğunun gereği atölye veya depolama işleriyle, yemek hazırlığı ve dağıtımıyla ilişkili olduğu görüşündedir⁹². XII ve XI. tabakalarda iki örnekte görüldüğü üzere depo çömlerinin yanında bir wide flower pot tipi kabın bulunduğu da belirtilmektedir⁹³.

Kuzey Mezopotamya örneklerinin aksine, Güvercinkayası’nda “Coba” tipi kapların ikincil dolgularda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum kontekst bağlamında yorum yapmayı güçleştirirse de konutlarda, silo içindeki ve çevresindeki örnekler, yemek alışkanlıklarıyla ilişkili fikir yürütmeyi mümkün kılmaktadır. Konut dolgularından gelen örnekler, gündelik yemek tüketimiyle bağlantılı olarak düşünülebilir. Bununla birlikte silo içindeki kabın belki bir ölçek olarak kullanılarak, yiyecek dağıtımıyla ilişkilendirilmesi de mümkündür. Ayrıca yukarı yerleşmede, silo alanının yakınında iki mühür bulunmuştur⁹⁴. Silo yakınında bulunan iki mühür, yiyecek dağıtımıyla ilişkili veya değil, silo çevresinde uygulanan bir tür kontrol mekanizmasına işaret ettiği biçiminde yorumlanabilir. Mühür ve mühür baskıların kerpiç mimariyle birlikte yerleşmede ortaya çıkması, yukarıda bahsedilen anlayış değişikliğinin de göstergeleri arasında sayılabilir.

Son olarak gerek “gerçek” Coba tipi tarazlı kâselerin, gerekse farklı formlarda tarazlı kapların görüldüğü Değirmen-tepe, Hammam eth Turkman ve Güvercinkayası yerleşmelerinin radyokarbon verilerine de dikkat çekilmelidir. Bu yerleşmelerle birlikte Yumuktepe, Kenan Tepe ve Orta Mezopotamya’da Tell Uqair’in de radyokarbon verileri göz önüne alındığında, görece olarak bazı tarazlı biçimlerin daha erken ortaya çıktığı izlenimi elde edilir. T2 tipi tarazlı kâselerin de bulunduğu bu yerleşmelere ait düzeltilmiş radyokarbon tarihleri, Geç Obeyd sonu- LC1 aralığı için önerilen kal. MÖ 4500-4200 aralığından daha erken tarihlere de işaret etmektedir. Değirmen-tepe, kal. MÖ 5385-4420; Hammam eth Turkman IVA kal. MÖ 4935-4420 (?), IVB kal. 5290-4765; Güvercinkayası II. Tabakası kal. MÖ 5200-4730; Yumuktepe, XVI kal. MÖ. 5000-4600 ve XV. tabakası kal. MÖ 4610-4360; Kenan Tepe Geç Obeyd D5 yapısı kal. MÖ 4846-4500, LC1 E2 yapısı kal. MÖ. 4718-4524 ve Tell Uqair kal. MÖ. 4927 aralıklarını vermektedir⁹⁵.

91 Baldi 2012b, 401, Fig. 6.

92 Rothman 2002, 75.

93 Rothman 2002, 79, 101.

94 Gülçür v.d., 2011, Res. 6b; Demirtaş 2015, 28, Kat. 5. 7, Res. 3. e. g.

95 Gürdil 2005, 46-47, Fig. 2.4; Akkermans 1988c, 130; Caneva – Pasquino 2012, 356; Gülçür – Kiper 2004, 428, Çiz. 1, Gr. 1; Parker – Kennedy 2010, 16; Lawn 1973, 372.

Genel Değerlendirme

Güvercinkayaşı'nın standart ölçülerde, çok sayıda üretilen üç tip tarazlı kâsesinde, II. (taş mimari) ve III. (kerpiç mimari) tabakalar arası biçimsel veya yapısal bir ayrışma gözlenmemiştir. Geç Obeyd döneminden itibaren Post Obeyd süreci içinde LC 2 evresi başlarına kadar, üç tarazlı biçimin de benzerleri saptanmıştır. İzlenen benzerlik alanı içinde T1 ve T3 biçimleri geniş, T2 tipiye sınırlı bir yayılıma sahiptir. Bu durum konumu gereği hareketli bir noktada bulunan yerleşmeye, farklı yönlerden uzanan bir etkileşimin yansımaları olarak da ele alınabilir.

Costin'nin uzmanlaşma hususunda çizdiği parametrelere baktığımızda, Güvercinkayaşı tarazlı kâselerinin, standartlaşma ve bölgesel yaygınlık ölçütlerini karşıladığı ve dolaylı kanıtlar arasında sıralanan çömlekçi işaretlerinin de bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda üretim modeli tespit edilemese de çanak çömlek yapımında uzmanlaşmanın olduğu anlaşılır.

Geç Obeyd dönemi sonları itibarıyla çanak çömlekte “Coba” tipleriyle kendini gösteren anlayış değişikliğine rağmen, T1-b ve T3 örneklerinde “Obeyd” çanak çömlek geleneğinin kendi izini koruduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda, siyah renkli tarazlılar, iki renkli kesitler ve iki mühür baskının siyah hamurlu olması gibi Orta Kalkolitik çanak çömlek gelenekli hibrid örnekler de görülmektedir. Güvercinkayaşı “Coba” tipi tarazlı kâselerinin, hem renk hem de uygulama açısından çok çeşitli astarlı tarazlılarının baskın olarak görülmesi ayırt edici bir diğer özellik olarak değerlendirilir. Kapların birbirlerinden ayırt edilmesini kolaylaştıran astarlanmanın, belli bir amaca hizmet ettiği de öngörülmektedir. Yapılması planlanan ikinci bir çalışmada ele alınacak olan kap kapasite hesapları ve mekân analizleri, bu tarazlı kâselerin yiyecek tüketimindeki rolünü daha anlaşılır kılacaktır.

Kısıtlı veriye rağmen buluntu yerleri bağlamında, taş ve kerpiç mimaride, tarazlı kapların yoğunluklarına ilişkin elde edilen keskin farklılaşma oldukça çarpıcıdır. Yukarıda değinildiği üzere Orta Kalkolitik depolama geleneğine aykırı biçimde, ortak alanlarda beliren silolar, III. tabakada kendini gösteren anlayış değişikliğinin önemli bir kanıtı olarak görülür. Yabancı bir anlayışın ürünü bu silolar, damga mühür, mühür baskıları ve seri üretim tarazlı kaplarla birlikte düşünüldüğünde sosyal yapılanmadaki bir değişikliği de işaret eder. Şimdilik bir işaret olarak konu edilen bu farklılaşma, Orta Kalkolitik buluntularıyla karşılaştırmalı olarak yapılacak değerlendirmelerle belirginleşecektir. II. tabakanın sonlarında yaşanan yangının yerleşmede ortaya çıkan Obeyd etkisiyle olan ilgisi spekülatif olmakla birlikte yadsınmamaktadır. Yerleşmenin taş mimarisinde yangın öncesinde başlayan (Orta Kalkolitik dönem sonları/ Geç Obeyd sonu) bu etkinin, yangından sonra ortak bir yaşantı haliyle kerpiç mimari evrede (Post Obeyd süreci- LC 1 evresi) de devam ettirildiği düşünülmektedir.

Güvercinkayaşı ile çağdaş yerleşmeler arasında gözlenen yakın ilişkiler ve kurulan benzerliklerden, Geç Obeyd sonu- Post Obeyd süreci başlarında (LC 1) hâkim olan anlayış ile Coba tipi kaplar bağlamında ele alınan yeni insan davranış biçimlerinin, Orta Anadolu'ya kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Dönem itibarıyla yaygın olarak izlenen etkileşimde, yerleşmenin bulunduğu konum ve hammadde kaynaklarına yakınlık

da elverişli imkânlar sağlamaktadır. Güvercinkayası yerleşmesinin bu etkileşim alanı içindeki yerinin anlaşılması için yapılacak yeni ve kapsamlı çalışmalarla daha geniş bilgi elde edilecektir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Abu Jayyab 2012 Abu Jayyab, K., "A ceramic chronology from Tell Hamoukar's southern extension", *After the Ubaid: Interpreting Change From the Caucasus to Mesopotamia at the Dawn of Urban Civilization (4500-3500 BC), The Post-Ubaid Horizon in the Fertile Crescent and Beyond*, International Workshop held at Fosseuse (ed. C. Marro), 29th June-1st July 2009, Paris, *Varia Anatolica* XXVII, 87- 128.
- Akkermans 1988a Akkermans, P. M. M. G., "The Period IV Pottery of Tell Hammam et Turkman." *Hammam et Turkman 1: Report of the University of Amsterdam's 1981-1984 Excavations in Syria* (ed. M. N. van Loon), Leiden, 181-285.
- Akkermans 1988b Akkermans, P. M. M. G., "The Period V Pottery of Tell Hammam et Turkman.", *Hammam et Turkman 1: Report of the University of Amsterdam's 1981-1984 Excavations in Syria* (ed. M. N. van Loon), Leiden, 287-349.
- Akkermans 1988c Akkermans, P. M. M. G., "An Updated Chronology for the Northern Ubaid and Late Chalcolithic Periods in Syria: New Evidence from Tell Hammam Et-Turkman", *Iraq* 50, 109-147.
- Arzt 2001 Arzt, J. M., *Excavations at Tell Ziyadeh, Syria: The Northern Ubaid Reconsidered* (Ph.D. dissertation Yale University).
- Baldi 2010 Baldi, J. S., "Coba bowls production, use and discard: a view from Tell Feres al Sharqi", *Proceedings of the 7th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East* (ed. R. Matthews – J. Curtis), 2-16 April 2010, the British Museum and UCL, London. Volume 1, Wiesbaden, 355-368.
- Baldi 2012a Baldi, J. S., "Tell Feres al-Sharqi in the LC 1-2 period. Serial production and regionalisation of ceramic traditions: a perspective from a small rural site", *After the Ubaid: Interpreting Change From the Caucasus to Mesopotamia at the Dawn of Urban Civilization (4500-3500 BC), The Post-Ubaid Horizon in the Fertile Crescent and Beyond*, International Workshop held at Fosseuse (ed. C. Marro), 29th June-1st July 2009, Paris, *Varia Anatolica* XXVII, 29- 162.
- Baldi 2012a Baldi, J. S., "Coba bowls, mass-production and social change in Post-Ubaid times", *Varia Anatolica* XXVII, 393- 416.
- Baldi – Abu Jayyab 2012 Baldi, J. S. – K. Abu Jayyab, "A comparison of the ceramic assemblages from Tell Feres al-Sharqi and Hamoukar", *Varia Anatolica* XXVII, 163- 182.
- Balossi Restelli 2008 Balossi Restelli, F., "Post Ubaid Occupation on the Upper Euphrates:

- Late Chalcolithic 1-2 at Arslantepe (Malatya, Turkey)", Proceedings of the 4th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East: The Reconstruction of Environment: Natural Resources and Human Interrelations through Time, Art History, Visual Communication (ed. H.von Kühne – R. M. Czichon – F. J. Kreppner), Volume 2, Wiesbaden, 21-32.
- Balossi Restelli 2012a Balossi Restelli, F., "Eating at Home and 'Dining' Out? Commensalities in the Neolithic and Late Chalcolithic in the Near East", Between Feasts and Daily Meals: Toward an Archaeology of Commensal Spaces (ed. S. Pollock), e Topoi Journal of Ancient Studies 2, 75-95.
- Balossi Restelli 2012b Balossi Restelli, F., "The beginning of the Late Chalcolithic occupation at Arslantepe, Malatya", *Varia Anatolica* XXVII, 235- 260.
- Bernbeck – Costello 2002
Bernbeck, R. – S. Costello, "Yenice Yanı: Bir Geç Kalkolitik-Demir Çağ Köyü'nde Sondaj Çalışmaları", Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs, Activities in 2002 (ed. N. Tuna – J. Öztürk), Ankara, 653-672.
- Bray 2003
Bray, T. (ed.), *The Archaeology and Politics of Food and Feasting in Early States and Empires*. New York: Kluwer Academic.
- Brown 1967
Brown, G. H., "Prehistoric Pottery from the Antitaurus", *Anatolian Studies* 17, 123-164.
- Burney 1958
Burney, C. A., "Eastern Anatolia in the Chalcolithic and early Bronze Age", *Anatolian Studies* 8, 157-209.
- Caneva – Pasquino 2012
Caneva, I. – G. Palumbi- A. Pasquino, "The Ubaid Impact on the priphery: Mersin-Yumuktepe During the Fifth Millennium BC.", *Varia Anatolica* XXVII, 353-389.
- Cauvin – Balkan Atlı 1996
Cauvin, M. C. – N. Balkan Atlı, "Rapport sur les Recherches sur L'obsidienne en Cappadoce 1993-1995", *Anatolia Antiqua* IV, 249-271.
- Costin 1991
Costin, C. L., "Craft Specialization: Issues in Defining, Documenting and Explaining the Organization of Production." *Archaeological Method and Theory*, Cilt 3 (ed. M. B. Schiffer), Tuscon, 1-56.
- Çaylı – Demirtaş 2016 Çaylı, P. – I. Demirtaş, "Güvercinkayaşı'nda Özel Konutlar: Depolama Ünitelerinin Mimari Düzen ve Sosyal Yapıya Etkileri", *APAD* 2, 122-146.
- Demirtaş 2015
Demirtaş, I., "Güvercinkayaşı Damga Mühür ve Mühür Baskıları", *Arkeoloji Dergisi* XX, 21-37.
- Demirtaş 2017
Demirtaş, I., *Obeyd Kültür Yayılımı Çerçevesinde Güvercinkayaşı Yerleşmesi: Güvercinkayaşı- Obeyd Etkileşimi (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul.
- Dietler – Hayden 2001
Dietler, M. – B. Hayden, "Digesting the feast - Good to eat, good to drink, good to think An introduction", *Feasts. Archaeological and ethnographic perspectives on food, politics, and power* (ed. M. Dietler

- B. Hayden), Washington and London, 1-20.
- Dietler – Herbich 2001 Dietler, M. – I. Herbich, “Feasts and labor mobilization: Dissecting a fundamental economic practice”, *Feasts. Archaeological and ethnographic perspectives on food, politics, and power* (ed. M. Dietler – B. Hayden), Washington and London, 240-264.
- du Plat Taylor – Waechter 1950
du Plat Taylor, J. – M. V. Seton Williams – J. Waechter, "The Excavations at Sakce Gözü." *Iraq* 12, 53-138.
- Duru 2010 Duru, R., *Gedikli Karahöyük II, Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın Yönetiminde 1964-1967 Yıllarında Yapılan Kazıların Sonuçları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Esin 1981 Esin, U., “Doğu Anadolu’da Bulunan Obeyd Tipi Çanak Çömlek ve Değirmentepe (Malatya) Kazıları”, IX. Türk Tarih Kongresi, 1. Cilt, 21-25 Eylül 1981, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 81-92.
- Esin 1994 Esin, U., “The Functional Evidence of Seals and Sealings of Değirmentepe”, *Archives before Writing*, P. Ferioli, E. Fiandra, G.G. Fissore ve M. Frangipane (eds.), Turin: Scriptorium, 59-81.
- Esin 1998 Esin, U., “Paleolitik’ten İlk Tunç Çağı’nın Sonuna Tarihöncesi Çağların Kapadokyası”, *Kapadokya*, M. Sözen (ed.), İstanbul, 62-123.
- Esin – Harmankaya 1985
Esin, U. – S. Harmankaya, “Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı”, *KST* 7, 53-85.
- Esin – Harmankaya 1986
Esin, U. – S. Harmankaya, “1985 Değirmentepe (Malatya- İmamli Köyü) Kurtarma Kazısı”, *KST* 8, 95-137.
- Fletcher 2007 Fletcher, A., “The Prehistoric Ceramic Assemblage from Horum Höyük”. *Anatolian Studies* 57, 191-202.
- Frangipane 2001 Frangipane, M., “Centralization Processes in Greater Mesopotamia: Uruk Expansion as the Climax of Systemic Inter-actions among Areas of the Greater Mesopotamian Region.” *Uruk Mesopotamia and Its Neighbors: Cross-Cultural Interactions in the Era of State Formation*, M.S. Rothman (ed.), Santa Fe: School of American Research Press, 307-347.
- Frangipane 2002 Frangipane, M., *Yakındoğu’da Devletin Doğuşu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- French 2005 French, D. H., *Canhasan I: The Pottery*, The British Institute of Archaeology at Ankara. Monograph No. 32.
- Fukai v.d. 1970 Fukai, S. – K. Horiuchi – T. Matsutani, *Tell eth Thalathat 2: The Excavation of Tell II. The Third Season*, Tokyo.
- Garstang 1953 Garstang, J., *Prehistoric Mersin, Yümük Tepe in Southern Turkey*, The Neilson Expedition in Cilicia, Oxford.
- Giannessi 2012 Giannessi, D., “Tell Afis and the northern Orontes region in the Post-Ubaid period”, *Varia Anatolica* XXVII, 261- 290.

- Goldman 1956 Goldman, H. (ed.), Excavations at Gözlü Kule, Tarsus II: From the Neolithic through the Bronze Age, New Jersey.
- Gülçur 1988 Gülçur, S., “Die Chalkolithische Keramik von Norsuntepe (Elazığ-Südosttürkei)”, Eberhard Karls Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tübingen.
- Gülçur 1999 Gülçur, S., “Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1994 Yüzey Araştırması”, Anadolu Araştırmaları XV, 105-136.
- Gülçur 2000 Gülçur, S., “Norşuntepe, die chalkolithische Keramik, From the Euphrates to the Caucasus: Chronologies for the IV.th-IIIrd Millennium B.C.”, *Varia Anatolica*, XI, 375-418.
- Gülçur 2004 Gülçur, S., “Güvercinkayası the Black/ Dark Burnished Pottery: A General Overview”, TÜBA-AR 7, 141-164.
- Gülçur 2012 Gülçur, S., “The Chalcolithic Period in Central Anatolia Aksaray Niğde Region”, *ORIGINI* 24, 213-227.
- Gülçur v.d. 2011 Gülçur, S. – P. Çaylı – I. Demirtaş, “Güvercinkayası 2009 Yılı Kazısı”, *KST*, 32, 3, 294-312.
- Gülçur v.d. 2012 Gülçur, S. – P. Çaylı – I. Demirtaş, “Güvercinkayası 2011 Kazısı Ön Rapor”, *KST*, 34, 1, 101-118.
- Gülçur – Endoğru 1999 Gülçur, S. – M. Endoğru, “Güvercinkayası 1997 Kazısı” *KST*, XX, 1, 77-100.
- Gülçur – Endoğru 2001 Gülçur, S. – M. Endoğru, “Güvercinkayası 1999 Kazısı” *KST*, XXII, 1, 47-62.
- Gülçur – Kiper 2004 Gülçur S. – Y. Kiper, “Güvercinkayası 2002 Yılı Kazısı” *KST*, XXV, 1, 425-440.
- Gürdil 2005 Gürdil, B., “Architecture and Social Complexity in the Late Ubaid Period: A Study of the Built environment of Değirmen-tepe in east Anatolia”, Submitted 2005 UCLA, Unpublished PhD dissertation.
- Gürdil 2010 Gürdil, B., “Exploring Social Organizational Aspects of the Ubaid Communities: A Case Study of Değirmen-tepe in Eastern Turkey”. *Beyond the Ubaid: Transformation and Integration in the Late Prehistoric Societies of the Middle East*, R. A. Carter ve G. Philip (eds.), Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago, 361-375.
- Hauptmann 1982 Hauptmann, H., “Die Grabungen auf dem Norsuntepe, 1974-1975“, *Keban Project 1974-75 Activities*, Middle East Technical University, Keban Project Publications, Ankara, 41-70.
- Helwing 2012 Helwing, B., “The Oylum Höyük western terrace Post-Ubaid assemblage and its place within the Late Chalcolithic of Western Asia”, *After the Ubaid: Interpreting Change From the Caucasus to Mesopotamia at the Dawn of Urban Civilization (4500-3500 BC)*, The Post-Ubaid Horizon in the Fertile Crescent and Beyond, International Workshop held at Fosseuse (ed. C. Marro), 29th June-1st July 2009, Paris, *Varia*

- Anatolica XXVII, 205- 234.
- Hood 1951 Hood, S., “Excavations at Tabara el Akrad, 1948-49”, *Anatolian Studies* 1, 113-147.
- Jasim 1985 Jasim, S. A., *The Ubaid Period in Iraq*, British Archaeological Reports, Oxford.
- Kennedy 2008 Kennedy, J. R., “Terminal Ubaid Ceramics at Yenice Yani: Implications for Terminal Ubaid Organization of Labor and Commensality”. M.A. thesis. State University of New York, Binghamton.
- Kennedy 2012 Kennedy, J. R., “Commensality and Labor in Terminal Ubaid Northern Mesopotamia”, *Between Feasts and Daily Meals: Toward an Archaeology of Commensal Spaces* (ed. S. Pollock) *Journal for Ancient Studies* 2, 125-156.
- Kepinski 2011 Kepinski, C., “New Evidence from Grai Resh, Northern Iraq – the 2001 and 2002 Seasons. A Pre-Uruk Expansion Site from the Late Chalcolithic Period”, *ZORA* 4, 47- 85.
- Kerner 2010 Kerner, S., “Craft Specialisation and its Relation with Social Organisation in the Late 6th to Early 4th Millennium BCE of the Southern Levant”, *Paléorient* 36/ 1, 179-198.
- Koizumi 1993 Koizumi, T., “Ubaid Pottery from Kashkashok II, Typology and Chronology”, *Al-Rāfidān - Journal of Western Asiatic Studies* XIV, 19- 67.
- Lloyd – Safar 1943 Lloyd, S. – F. Safar, “Tell Uqair: Excavations by the Iraq Government Directorate of Antiquities in 1940 and 1941”, *Journal of Near Eastern Studies* 2, 131-58.
- Lawn 1973 Lawn, B., “University of Pennsylvania Radiocarbon dates XV”. *Radiocarbon* 15/2, 367-381.
- Mallowan – Cruikshank Rose 1935 Mallowan, M. E. L. – J. Cruikshank Rose, *Prehistoric Assyria, The Excavations at Tall Arpachiyah*, 1933, London.
- Marro 2012 Marro, C., “Is There A Post-Ubaid Culture? Reflections on the Transition From the Ubaid to the Uruk Periods Along the Fertile Crescent and Beyond”, *After the Ubaid: Interpreting Change From the Caucasus to Mesopotamia at the Dawn of Urban Civilization (4500-3500 BC), The Post-Ubaid Horizon in the Fertile Crescent and Beyond*, International Workshop held at Fosseuse (ed. C. Marro), 29th June-1st July 2009, Paris, *Varia Anatolica* XXVII, 13-38.
- Marro v.d. 1998 Marro, C. – A.Tibet – R. Ergeç, “Horum Höyük 1996 Çalışmaları”, *KST* 19, 1, 251-276.
- Mellaart 1981 Mellaart, J., “The Prehistoric pottery from the Neolithic to the beginning of E.B. IV”, *The River Queiq, Northern Syria and its Catchments* (ed. J. Mellaart), *BAR International Series* 98/1-2, Oxford, 131-326.
- Mellink 1956 Mellink, M. J., “Neolithic and Chalcolithic Pottery”, *Excavations at Gözülü Kule, Tarsus II: From the Neolithic through the Bronze Age* (ed.

- H. Goldman), New Jersey, 65-241.
- Meijer 1988 Meijer, D. J. W. “Tell Hammam: Architecture and Stratigraphy”, Hammam et- Turkman I. Report of the University of Amsterdam Excavations in Syria I (ed. M. N. Van Loon), Istanbul, 69- 127.
- Oates 2012a Oates, J., “Southern Mesopotamia”, A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East (ed. D.T. Potts), Oxford, 466- 484.
- Oates 2012b Oates, J., “The Terminal Ubaid (LC 1) Level at Tell Brak”, *Varia Anatolica* XXVII, 65- 86.
- Özbudak 2010 Özbudak, M. O., “Gelveri Kültürü”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özgen – Helwing 2003 Özgen, E. – B. Helwing, “On the shifting border between Mesopotamia and the west: seven seasons of joint Turkish-German excavations at Oylum Höyük”, *Anatolica* XXXIX, 63-83.
- Özgüç 1956 Özgüç, T., “Fraktin Kabartması Yanındaki Prehistorik Ev”, *Anadolu* I, 59-64.
- Parker v.d. 2006 Parker, B. – J. L. Dodd- A. Creekmore- E. Healey- C. Painter, “The Upper Tigris Archaeological Research Project (UTARP) – A preliminary report from the 2003 and 2004 Field Seasons at Kenan Tepe”, *Anatolica* 32, 71-151.
- Parker – Kennedy 2010 Parker, B. J. – J. R. Kennedy, “A Quantitative Attribute Analysis of the Ubaid-Period Ceramic Corpus from Kenan Tepe”. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 358, 1-26.
- Perkins 1949 Perkins, A. L., *The Comparative Archaeology of Early Mesopotamia. Studies in Ancient Oriental Civilizations*, no. 25, University of Chicago Press, Chicago.
- Pollock 2003 Pollock, S., “Feasts, Funerals, and Fast Food in Early Mesopotamian States”, *The Archaeology and Politics of Food and Feasting in Early States and Empires* (ed. T. L. Bray), New York, 17-38.
- Roaf 1989 Roaf, M., “Ubaid Social Organization and Social Activities as seen from Tell Madhur”, *Upon This Foundation, The Ubaid Reconsidered* (ed. E. F. Henrickson – I. Thuesen), Copenhagen, 91-148.
- Rova 1996 Rova, E., “Ceramic provinces along the Middle and Upper Euphrates: Late Chalcolithic-Early Bronze Age: a diachronic view”, *Bagdader Mitteilungen* 27, 13-37.
- Rova 2007 Rova, E., “The Late Chalcolithic period in the Tell Leilan Region: a report on the ceramic material of the 1995 Survey”, *Kaskal* 4, 1-42.
- Rothman 2001 Rothman, M. S., “The Local and the Regional: An Introduction”. *Uruk Mesopotamia and its Neighbors: Cross-Cultural Interactions in the Era of State Formation* (ed. Mitchell S. Rothman), Santa Fe, 3-26.
- Rothman 2002 Rothman, M. S., *Tepe Gawra: The Evolution of Small Prehistoric Center in Northern Iraq*. Philadelphia: University of Pennsylvania Museum.

- Rothman 2009 Rothman, M. S., "Religion, function and Social Networks: Tepe Gawra in the Late Fifth and Early Fourth Millennia B.C." A Propos de Tepe Gawra, le monde proto-urbain de Mésopotamie (ed. P. Butterlin), Subartu XXIII, 15-39.
- Schwartz 1988 Schwartz, G. M., A Ceramic Chronology from Tell Leilan: Operation 1. Yale Tell Leilan Research Vol. I (ed. H. Weiss) New Haven.
- Spielmann 2002 Spielmann, K. A., "Feasting, Craft Specialization, and the Ritual Mode of Production in Small-Scale Societies", *American Anthropologist* 104/1, 195- 207.
- Stein 1994 Stein, G., "Economy, Ritual, and Power in Ubaid Mesopotamia", *Chiefdoms and Early States in the Near East* (ed. G. Stein – M. Rothman), Madison, 35-47.
- Stein 2012 Stein, G., "The Development of Indigenous Social Complexity in Late Chalcolithic Upper Mesopotamia in the 5th- 4th Millennia BC – An Initial Assessment", *Origeni XXXIV*, 125-151.
- Sudo 2003 Sudo, H., "The Chalcolithic small finds from Tell Kosak Shamali: Various aspects of the village activity", *Tell Kosak Shamali, The Archaeological Investigations on the Upper Euphrates, Syria, Chalcolithic Technology and Subsistence Vol. II* (ed. Y. Nishiaki – T. Matsutani), Tokyo, 213- 259.
- Tibet v.d. 1999 Tibet, A. – C. Marro – R. Ergeç, "Horum Höyük 1997 Çalışmaları", *KST XX/1*, 219-240.
- Tibet v.d. 2001 Tibet, A. – C. Marro – F. Bulgan, "Horum Höyük 1999 Çalışmaları", *KST 22/1*, 137-154.
- Trufelli 1994 Trufelli, F., "Standardisation, Mass Production and Potter's Marks in the Late Chalcolithic Pottery of Arslantepe (Malatya)", *Origeni 18*, 248-89.
- Trufelli 1997 Trufelli, F., "Ceramic Correlations and Cultural Relations in IVth Millennium Eastern Anatolia and Syro-Mesopotamia", *Studi Micenei ed Egeo Anatolici 39/1*, 5-33.
- Wright 2001 Wright, H. T., "Cultural Action in the Uruk World", *Uruk Mesopotamia and Its Neighbors: Cross-Cultural Interactions in the Era of State Formations* (ed. M. Rothman), 123-148.
- Yamazaki 2012 Yamazaki, Y., "The Terminal Ubaid assemblage of Tell al-‘Abr and its identity", *Varia Anatolica XXVII*, 183-204.

Fig. 1 Güvercinkayaşı II ve III. tabakaları şematik mimari planı (Haz. V. İndere).

-A- Güvercinkayası «Coba» tipi tarazlı seri üretim ürünleri	-B- Tepe Gavra esas alınarak tariflenen «Coba» tipi kaplar	-C- Tell el Feres esas alınarak hazırlanan tip tablosu	-D- Tell al'Abri 6-2. tabakalara ait tarazlı seri üretim ürünleri «scrabed bottom»	-E- Hamman eth Turkmän		-F- Değirmen-tepe tarazlı kaplarından örnekler
				Tarazlı Biçimlerden Örnekler	«Coba» tipi seri üretim biçimleri	
T1a	LC-1, geniş düz dipli biçim 258.	Tip 1	«Kudsiyye»	IVA (Akkermans, 1988a, Pl. 72)	VA (Akkermans, 1988b-, Pl. 99)	G e r c e k e c o b a
T1b	267.	Tip 2	«Sultaniyye»	IVB (Akkermans, 1988a Pl. 79)		
T2	Wide flower pot, LC1- erken LC 2 280. 239.					
T3	Saman yüzü- Beveled rim tipi LC2-LC3 2238. 2243.	Tip 3	«Sahfe»	IVC (Akkermans, 1988a-, Pl. 83,86)		
		Tip 4		IVD (Akkermans, 1988a-, Pl. 92-93)		

Fig. 2 Güvercinkayası III. tabakası «Coba» tipi tarazlı biçimleri ve metinde geçen çağdaş yerleşmelerden seçilmiş örnekler, B- Rothman 2002, Pl. 5.19; C- Baldi 2012b, Fig. 2-5; D- Yamazaki 2012, Fig.3. 19-20, 4. 8; E- Akkermans 1988a; Akkermans 1988b; F-Esin 1981, Lev.51, Res. 9.

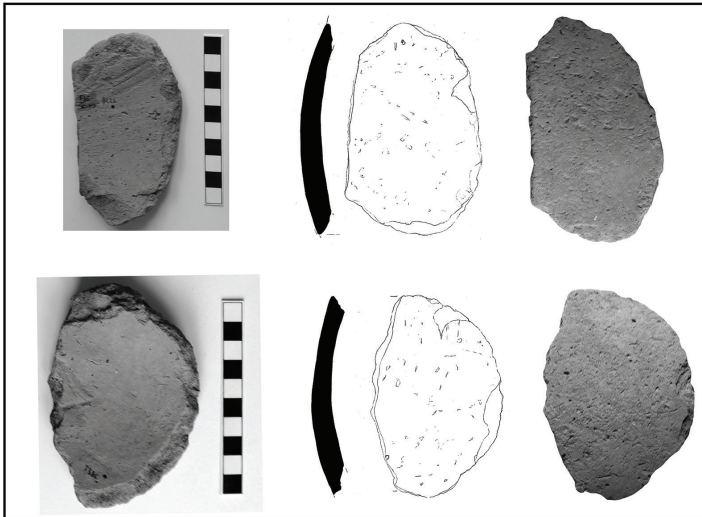

Fig. 3a
Güvercinkayası
pişmiş toprak
kazıyıcı
örnekleri.

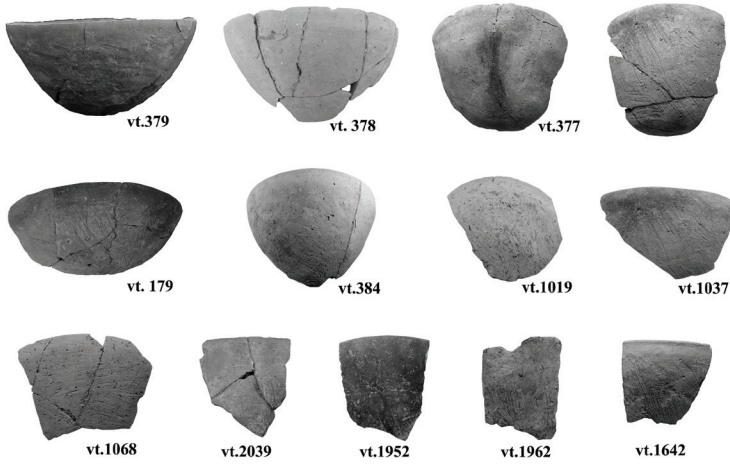

Fig. 3b
Güvercinkayaşı
"Coba"
tipi tarazlı
kâselerinden
örnekler.

Fig. 4a
Güvercinkayaşı
"Coba" tipi tarazlı
kâselerinin ağız
çaplarına göre
yoğunlukları.

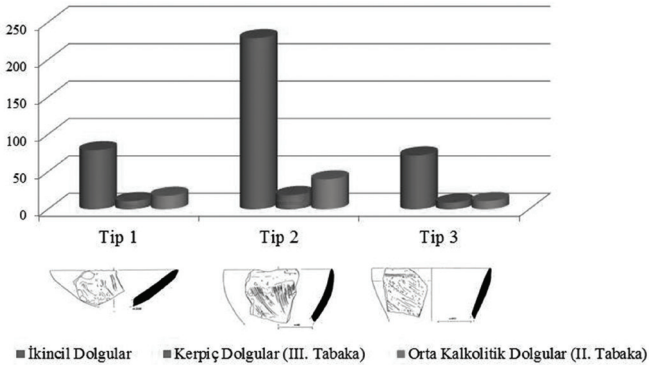
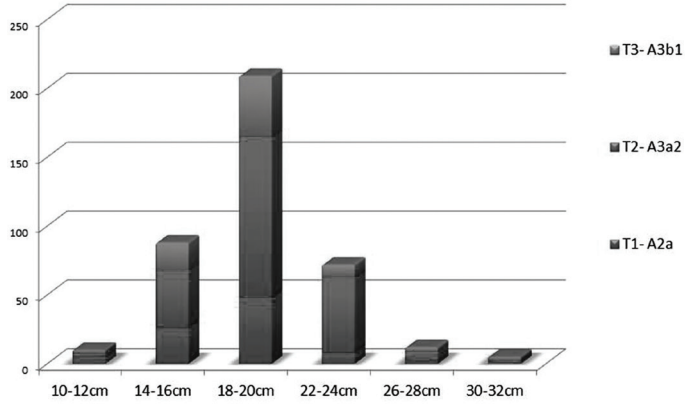

Fig. 4b
Güvercinkayaşı
"Coba" tipi
tarazlı kâselerinin
buluntu
tabakalarına göre
biçim dağılımı.

Fig. 5 Güvercinkaya tarzlı kaplarından örnekler.

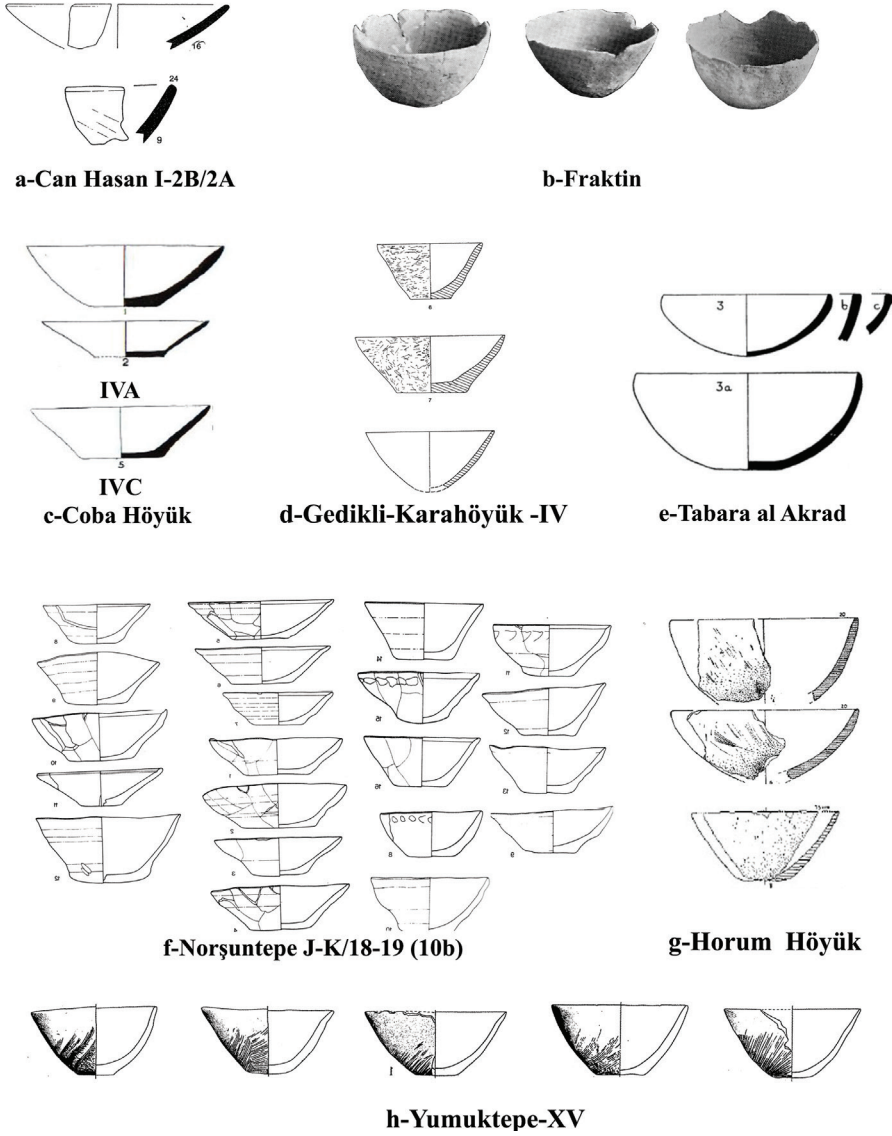

Fig. 6 a- French 2005, Fig. 153. 6, 162. 9; b- Özgüç 1956, Fig. XVII. a; c- du Plat Taylor – Waechter 1950, Fig. 16. 1-2, 18. 5; d- Duru 2010, Lev.15. 6-8; e- Hood 1951, Fig. 6. 3; f- Gülçür 1988, Taf. 5. 8-16, 6. 1-12; g- Tibet v.d. 1999, 237, Çiz. 16. 1; Tibet v.d. 2001, 152, Çiz. 10. 1-2; h- Caneva – Pasquino 2012, Fig. 15.

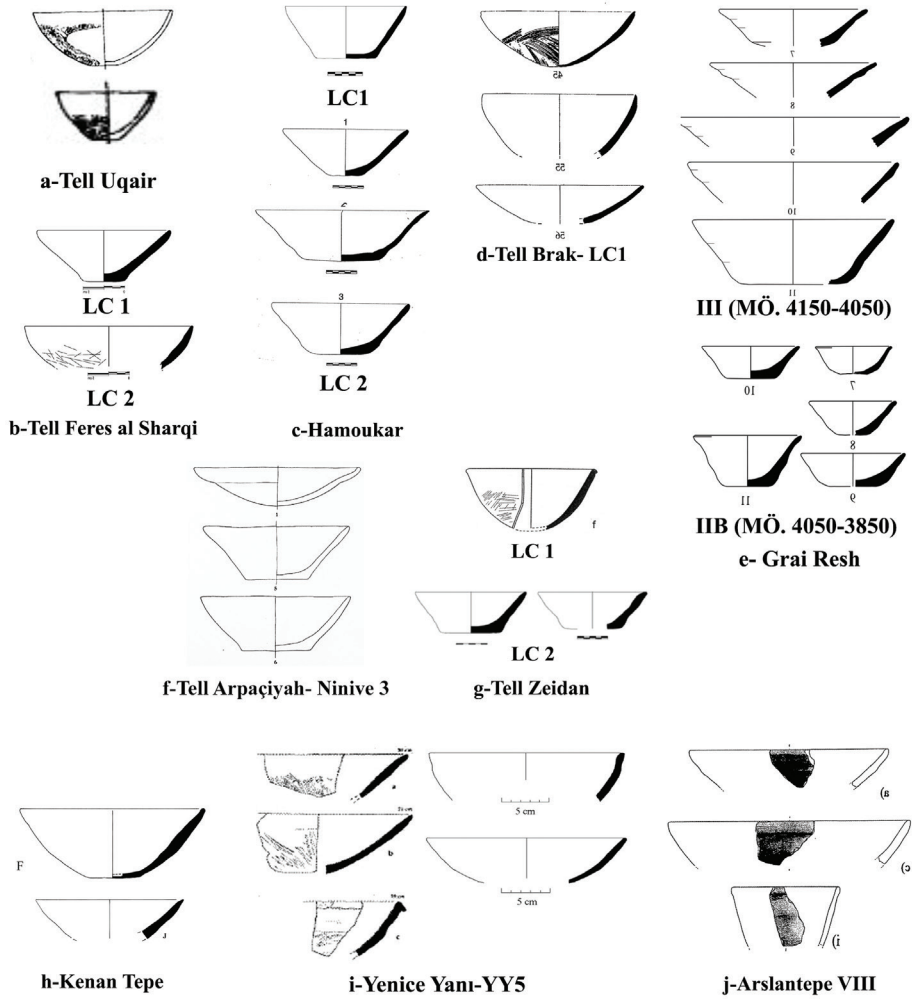

Fig. 7 a- Lloyd-Safar 1943, Pl. 17. type 7, 22. 4; b- Baldi-Abu Jayyab 2012, Fig. 1. 3. 6; c- Baldi-Abu Jayyab 2012, Fig. 1; Abu Jayyab 2012, Fig. 14; d- Oates 2012, Fig. 5. 45. 55-56; e- Kepinski 2011, 58, Pl. 4. 7-11, 12. 7-11; f- Mallowan-Cruikshank Rose 1935, Fig. 39. 1. 4-5; g- Stein 2012, Fig. 4. f, 5. b; h- Parker v.d. 2006, Fig. 13. J, 21. F; i- Bernbeck-Costello 2002, Fig. 6. a-c; Kennedy 2008, 137; j- Balossi Restelli 2012b, Fig. 5. a, c, 6. i.